

HUMANIST

MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

Blues uit de bajes

Klikken:
plicht of verraad?

De psychologie
van succes

Marlene Dumas:
'Sentiment interesseert me'

HUMANISTISCH GEESTELIJK VERZORGER M/V

Academisch ziekenhuis en medische faculteit in één organisatie. Patiëntenzorg, onderzoek en onderwijs, geïntegreerd in een internationaal georiënteerde cultuur. Waarin medewerkers elkaar aanspreken op professionaliteit en kwaliteit, op samenwerking en eigen verantwoordelijkheid. Zich daarin thuisvoelen en daarin groeien. Ook van u vragen we deze instelling en mentaliteit.

Als medewerker van de afdeling Geestelijke Verzorging heeft u, vanuit uw specifieke levensbeschouwelijke invalshoek, een grote inbreng bij vragen rond gezondheid, ziekte, dood en de existentiële aspecten van het leven. U verzorgt thema-uren, creëert een sfeer waarin ethische en levensbeschouwelijke zaken tot hun recht kunnen komen, denkt mee vanuit uw achtergrond over patiëntenzorg. Kortom u geeft, samen met uw collega's van andere richtingen, levendig en inspirerend vorm en inhoud aan de afdeling.

Qua profiel herkent u zich in het volgende. Een academisch werk- en denkniveau: een afgeronde opleiding Humanistisch Opleidingsinstituut of de Universiteit voor Humanistiek. U bent benoembaar door het Humanistisch Verbond, hebt ervaring als geestelijk verzorger in de gezondheidszorg en staat open voor de

grote verscheidenheid in geloofs- en levensovertuiging van de AMC-bevolking. Samenwerken, zowel op uw terrein als op andere gebieden, is iets wat u van harte doet.

Het salaris is, afhankelijk van uw opleiding en ervaring, minimaal f 3.871,- en maximaal f 7.177,- bruto per maand, bij een volledig dienstverband. Het betreft een 60% aanstelling per 1 augustus 1998, voor de duur van een jaar. Bij goed en volledig functioneren is er uitzicht op een vast dienstverband.

Meer informatie wordt u graag gegeven door ds. D.H. Kuiper, teamcoördinator Geestelijke Verzorging, telefoon (020) 566 34 25 of drs. M.G.F. van der Wal, humanistisch geestelijk verzorger, telefoon (020) 566 40 23. Op aanvraag is een informatiepakket beschikbaar.

Uw schriftelijke sollicitatie (met cv) kunt u binnen veertien dagen richten aan mevrouw A.M.A. Buddelmeijer, P&O adviseur, kamer D3-329, AMC, Postbus 22660, 1100 DD Amsterdam-ZO. Vermeld daarbij vacaturenummer CSP 9801/63.

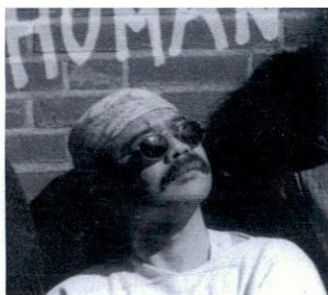
Academisch Medisch Centrum

in dit nummer

Steentjes in je schoenen

Succes is geen toeval. Dat ontdekte de organisatiepsycholoog Cary Cooper in zijn onderzoek naar de psychologie van zeer succesvolle mensen. Een jeugdtrauma wil nog wel eens helpen.

PAGINA **6**

Zingen tussen vier muren

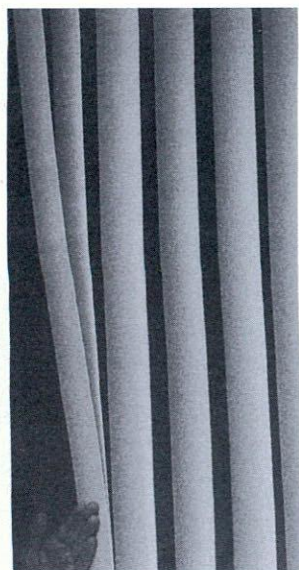
Een gedetineerde die een cd opneemt, dat was in Nederland nog niet vertoond. Harry, al zes jaar opgesloten in de Scheveningse gevangenis, kreeg het voor elkaar.

PAGINA **10**

Oog in oog met de dood

Zeventien maanden lang volgden een journalist en een fotograaf het ziekte- en sterfproces van Anneke de Jong. Wat bracht hen ertoe om met hun neus bovenop de dood te gaan staan?

PAGINA **18**

De ethiek van het klikken

Belastingontduikers kunnen we melden via speciale telefoon nummers. De sociale recherche verwelkomt elke tip over mogelijke uitkeringsfraude. Moeten we klikken toejuichen als een gezond besef van medeverantwoordelijkheid? Of is het ongepaste bemoeizucht? Een reportage.

PAGINA **24**

'Sentiment interesseert me'

"Emoties zijn geen maat voor kwaliteit", vindt kunstenaar Marlene Dumas, "maar ze kleuren mijn schilderijen natuurlijk wel." Haar werk maakte haar wereldberoemd - en dat is even wennen. "Pas vroegen ze me voor een televisieprogramma. Toen ik zei: 'Maar ik weet helemaal niets van het onderwerp', was het antwoord: 'Helemaal niet erg, we hebben alleen je naam nodig.' Ik zei: 'Oh, mijn naam! Mijn naam kan je zo krijgen'." Een interview.

PAGINA **12**

EN VERDER

Marian Verkerk	5
Deugd voor de 21ste eeuw	23
Idealen aan het werk	28
Radio en televisie	30
HV-nieuws	31
Colofon/Cryptogram	34

Uw brief is van harte welkom. Maar schrijft u zo kort en bondig mogelijk (maximaal 200 woorden). De redactie behoudt zich het recht voor uw brief in te korten of niet te plaatsen.

Humanisering?

In de door de ALV aangenomen beleidsnota lezen wij dat het HV zich nadrukkelijk wil presenteren als een beweging die de humanisering van de samenleving in haar vaandel heeft. Naar mijn mening is het HV daarmee op de verkeerde weg.

Humanisering van de samenleving is namelijk primair de taak van de politieke partijen. Het armoedevraagstuk is daarvan een goed voorbeeld. Tegengaan, maar hoe doe je dat in de praktijk? Bevorder de werkgelegenheid, verhoog de bijstand en de AOW. Wie kan daartoe besluiten? De kerken en het HV niet. Zij kunnen alleen aan de bel trekken en kritiek leveren op maatschappelijke misstanden.

Toch zie ik voor het HV wel degelijk een eigen weg, vanuit zijn hoofdtaak als centrum voor geestelijke vorming. Namelijk in de richting van 'humanisering van de mens'. Zonder gehumaniseerde mensen valt er aan de samenleving ook niets te humaniseren. Als invalshoek kunnen we daartoe kiezen voor: 'Verbeter de wereld en begin bij jezelf'. Dat roept de vraag op: hoe werkt dat 'zelf' eigenlijk? Wat zijn de mogelijkheden en grenzen van 'zelfverwerkelijking'? Hoe komt het 'zelf' aan een moreel besef en wat kan dat inhouden als we humaniseren als richtlijn hanteren? Allemaal vragen die niet tot het werkteerrein behoren van de politieke

partijen, maar die wel essentieel zijn. Mogelijk gaat het HV daar wat aan doen met het project 'De ideale mens'.

Wanneer gaat het HV zich nu eindelijk eens bezig houden met het geven van vorm en inhoud aan de roeping waarvoor het is opgericht? En niet allerlei vage dwarsstraten tot een 'nieuwe koers' proclameren?

Jan de Leede
Soest

Fair Trade

In het winternummer van de *Humanist* staat een advertentie/lezersactie rondom Fair Trade-artikelen. Fair Trade-artikelen zijn ook in Wereldwinkels te koop (ongeveer 450 winkels in heel Nederland). Mijs inziens ontbreekt dit in de informatie. Misschien iets voor de volgende keer?

Harmi van der Leij
Vught

Engelse ziekte

Ik wil even reageren op het artikeltje 'Beroemd' in de *Humanist* van februari, met foto van het bord van Han-nie de Keijzer 'YOUR DESTINY IS TO BE FAMOUS'. Waarom moet dat toch altijd allemaal in het Engels en waarom maakt de redactie daar nou niet eens een kritische kanttekening bij! Integendeel, de redactie doet er vrolijk aan mee: wat mag in vredesnaam een *fortune tekst* wel wezen?

J. Roess
Amsterdam

Eén miljoen handtekeningen

Vijftig jaar geleden wist de wereld één ding zeker: de wreedheden van de Tweede Wereldoorlog zouden zich nooit meer mogen herhalen. De lidstaten van de Verenigde Naties verklaarden dat alle mensen, waar ook ter wereld en wie ze ook zijn, rechten hebben die onder alle omstandigheden moeten worden gerespecteerd. Deze basisrechten werden op 10 december 1948 vastgelegd in de *Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*.

Nu, een halve eeuw later, is er geen reden tot uitbundig vieren. In veel gevallen slaan regeringen de *Verklaring* in de wind. Martelingen, mishandelingen, oneerlijke processen en 'verdwijningen' zijn aan de orde van de dag.

Amnesty International houdt dit jaar een wereldwijde handtekeningenactie. Door hun handtekening te zetten, kunnen burgers laten weten dat regeringsleiders zich aan hun belofte moeten houden. Het is de bedoeling dat er in Nederland één miljoen handtekeningen worden opgehaald, die samen met miljoenen handtekeningen uit de rest van de wereld op 10 december worden aangeboden aan regeringsleiders. Presentatrice Angela Groothuizen heeft de 'uitdaging' aanvaard om vóór 5 april in Nederland een miljoen handtekeningen te verzamelen. U kunt helpen door uw handtekening te zetten op de kaart die u in deze *Humanist* aantreft.

Deze handtekeningenactie maakt deel uit van de campagne van Amnesty International 'Maak de Belofte Waar, 50 jaar Universele Verklaring van de Rechten van de Mens'. Voor meer informatie: Amnesty International, tel. 020-6264436

Recht in de ogen

Nederlandse politici houden het politieke 'speelveld' veel te klein. Dat vinden diverse maatschappelijke organisaties, die zich met het oog op de aankomende verkiezingen hebben verenigd in de Stichting Nieuwe Wereld Campagne. De ruim veertig landelijke organisaties op het gebied van milieu, mensenrechten, ontwikkelingssamenwerking en vrede, waaronder Hivos en het HOM, pleiten voor een buitenlandbeleid dat een actieve bijdrage levert aan de mondiale vrede en veiligheid en pleit voor duurzame ontwikkeling en een sociaal vangnet. Zodat mensen op deze wereld elkaar recht in de ogen kunnen kijken.

Onder het motto 'Niemand Buitenspel' organiseert de campagne tal van activiteiten. Op 4 april wordt in Rotterdam de nationale manifestatie gehouden, waar u vanaf 11.00 uur welkom bent op de Wilhelminapier (Kop van Zuid). Dit is de plaats waar eerder vele duizenden Nederlanders met de Holland-Amerika Lijn vertrokken naar die andere Nieuwe Wereld. Nu zal het de plaats zijn waar vele duizenden mensen samenkomen om te zien wat de Nieuwe Wereld voor iedereen te bieden heeft.

Adopteer een politicus!

Op het marktdeel presenteren diverse organisaties en bedrijven zich. U kunt een multi-media markt bezoeken, waar u via het Internet contact kunt leggen met partnerorganisaties in het Zuiden. Ook kunt u de 'wandelingen' betreden; een lobby-paviljoen waarin u politici kunt ondervragen over hun beleid. De manifestatie begint en eindigt met bekende muzikale acts, waarbij de veelkleurigheid van de wereld centraal zal staan.

Voor meer informatie kunt u bellen met de Stichting Nieuwe Wereld Campagne, tel. 070-3635972.

Voorpiepen

Marian Verkerk

'Wie het eerst komt, wie het eerst maalt', heb ik van jongs af aan geleerd. 'Niet voor je beurt' en 'netjes achteraan sluiten' zijn ook van die gezegden die een beroep doen op fatsoen en rechtvaardigheid. Het kan verkeren: wachtlijsten in de gezondheidszorg hebben tegenwoordig niets fatsoenlijks of eerlijks meer. Wachtlijsten zijn voor hele andere zaken bedoeld. Bijvoorbeeld om patiënten te ontmoedigen om te snel gebruik te maken van zorg. Alsof je bij het postkantoor in de verkeerde rij staat en halverwege denkt: laat ook maar. Maar doe je dat ook met een versleten heup of lekkende hartklep?

Wachtlijsten blijken de status van de artsen te ondersteunen. Het staat natuurlijk beter, zo'n wachtkamer vol mensen die vier maanden geleden al een afspraak hebben gemaakt. Beter dan dat je als arts op de uitkijk staat naar mogelijke klanten. Wachtlijsten maken ook duidelijk dat er niet voldoende budget is om al die patiënten te helpen. Vooral zo in december, wanneer het menselijk hart wat zachmoediger wordt door al die gezelligheid, duikt het thema 'wachlijst' weer op in de media. De minister heeft daar oor voor gehad en trok vijftig miljoen extra uit om het probleem op te lossen. Er blijkt nu nog dertig miljoen over te zijn, en de wachtlijsten zijn nog steeds even lang. Bureaucratie en de overvloed aan regels belemmeren de oplossing, zo wordt gezegd. Die dertig miljoen mag nu worden besteed aan het aanstellen van extra specialisten. Leuk natuurlijk voor de medische stand, maar heeft de patiënt daar iets aan? De hele logica ontgaat mij trouwens. Je hebt een probleem, je krijgt geld, het probleem wordt niet opgelost en vervolgens mag je met dat geld iets anders doen.

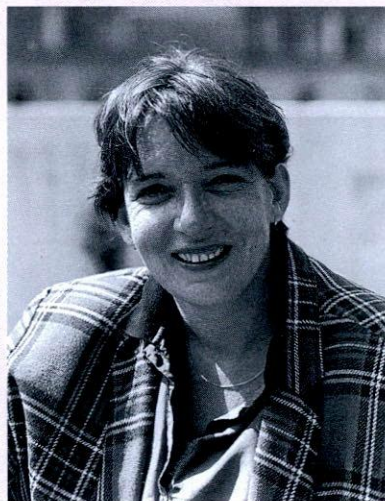

FOTO: SPEER FOTOGRAFIE

Onderwijl gaat de wereld door. De bedrijfspoli van Akzo Nobel heeft geen wachtlijst. De werknemer met stress en stijve nek kan binnen een week al bij de arts in de spreekkamer zitten. Hoe dat komt? Het antwoord is simpel: Akzo Nobel heeft er baat bij dat werknemers snel weer aan de slag kunnen.

Geeft dat een tweedeling in de zorg? Ja, misschien wel. Je bent beter af als je bij Akzo Nobel werkt dan als je moet aankloppen bij het GAK. Maar is dat Akzo Nobel te verwijten? Ben ik verplicht om brood te kopen bij een slechte bakker, omdat ik anders een tweedeling tussen bakkers zou bewerkstelligen? En trouwens, wat is tweedeling in de zorg? Die bestaat toch al. Als ik de schoonzus ben van de specialist, of misschien wel haar minnares, dan word ik eerder geholpen. Ik weet het zeker.

Columniste Marian Verkerk is voorzitter van het Humanistisch Verbond

Humanistisch Perspectief

Op zaterdag 16 mei houdt het hoofdbestuur een studiedag in Utrecht over het Humanistisch Perspectief. De hoofdstukken voor het Humanistisch Perspectief zijn dan gereed. HV-voorzitter Marian Verkerk heeft een eerste versie klaar van een samenvattende visie van het Humanistisch Verbond. Op 16 mei kunnen de deelnemers aan de informatie- en discussiedag in het ochtendprogramma met elkaar van gedachten wisselen over de diverse onderwerpen in werkgroepen. Na de lunch

is er een geleide discussie met als doel het standpunt van het HV over de diverse hoofdstukken van het Humanistisch Perspectief mede vorm te geven.

Aanmelden: liefst vóór 15 april door overmaking van f25,- (inclusief lunch en reader) op giro 197930 van het Humanistisch Verbond, o.v.v. 'Perspectief 16 mei'. Na inschrijving ontvangt u een uitnodiging en kunt u zich opgeven voor de diverse werkgroepen. Meer informatie via tel. 020-5219040 (Dini Boer).

De psychologie van zeer succesvolle mensen

Voor altijd

De organisatiepsycholoog Cary Cooper onderzoekt in Engeland de drijfveer van 'movers and shakers', de gedreven mensen achter vernieuwing en succes binnen een maatschappij. Professor Cooper deed een belangrijke ontdekking: succes is absoluut geen toeval. Wie het echt ver schopt heeft meestal een jeugdtrauma.

DOOR ALICE BROEKSMA

Op de dag voor ons gesprek is Engeland in de ban van de tranen van Richard Branson. De charismatische Britse entrepreneur, het brein achter grote ondernemingen zoals de luchtvaart maatschappij *Virgin*, heeft net de reusachtige ballon waarmee hij de wereld

over wilde vliegen zien verdwijnen in het luchtruim. De ballon werd tijdens het opblazen losgerukt door een windstoot in Marokko, op een plek die juist bekend staat om het kalme weer en daarom gekozen was voor het begin van Bransons grote avontuur. Hij keek

stenen in je schoenen

FOTO: SWANNEL/CAMERAPRESS/ABC

Richard Branson: Ballon weggeblazen? Volgende week een nieuwe poging

de ballon na en dacht, zei hij later: 'Daar had ik moeten vliegen'. Maar Branson veegde voor de camera zijn tranen weg en over zijn gezicht gleed alweer de bekende grote grijns die menige krantenfoto heeft gesierd. Terwijl iedereen dacht dat de ballonvaart nu zou worden uitgesteld tot volgend jaar, besloot de ondernemer: 'We halen die ballon gewoon op zodra hij ergens is geland en repareren het doek. Als het niet te zwaar beschadigd is, vertrek ik aan het eind van deze week.'

Professor Cary Cooper beaamt meteen dat Branson een schoolvoorbeeld is van hoe ze werken, die geesten die voor de vernieuwing binnen een economie van wezenlijk belang zijn. "Peperdure ballon weg? Gewoon opnieuw beginnen. Erg interessant om zoiets te volgen. Als zulke mensen obstakels tegenkomen, zoeken ze een andere weg. Ze hebben een ander gevoel over falen."

Klappen

De Amerikaan Cooper, hoogleraar organisatiepsychologie aan de universi-

teit van Manchester, vestigde zich jaren terug in het Verenigd Koninkrijk. Een land van grote creatieve denkers. Cooper werd nieuwsgierig naar de drijfveer van deze mensen. Hij zocht daarom 'gevestigde persoonlijkheden' op en publiceerde in 1985 in zijn boek *The Changemakers*, waarin hij de achtergrond onderzocht van Britse politici, topmanagers, topontwerpers, topauteurs en vakbondsleiders. Dit thema werkte hij verder uit in *Business Elites* (Routledge Londen, 1994), een rapport dat hij uitbracht met twee andere psychologen. Daarin probeerde hij na te gaan of er een waterdichte formule is voor succes. Cooper: "Het antwoord daarop is: nee! Er zijn wel elementen die duidelijk bijdragen aan je kansen op succes, zoals milieu of scholing. Hoe langer je doorleert, hoe beter je in staat bent een breed scala aan situaties te hanteren en hoe beter je je kunt bewegen in een bepaalde sociale omgeving." Maar op zich is scholing geen garantie dat je het ver schopt. Volgens Coopers cijfers heeft slechts twintig procent van de succesvolle ondernemers een afgeronde academische opleiding.

Toch stuitte de hoogleraar bij het vergelijken van de groep succesvolle mensen wel degelijk op een heel duidelijk gemeenschappelijk element, en dan nog wel iets wat geen enkele scholing een mens kan 'geven': de werkelijk gedrevenen hebben vaak een verreikende negatieve ervaring in hun vroege jeugd gehad. Volgens Cooper geldt dat zelfs in tachtig procent van de gevallen. "Meestal gaat het om het verlies van een vader of moeder, door overlijden of zeer langdurige afwezigheid. Daar wordt een kind voorgoed door geprogrammeerd. Een dergelijk verlies is zó

Een traumatisch verleden is niet altijd nadelig

groot, dat geen enkel verlies of falen in het latere leven daar aan kan tippen. Daardoor komt tegenslag later niet zo hard aan, en kunnen zulke mensen zelfs echt heel grote klappen in hun carrière verwerken. Faillissement, schandalen, gevangenisstraffen, ze komen het te boven, ze vechten terug. Ze hebben in hun jeugd moeten leren drijven op eigen kracht."

Een traumatisch verleden, concludeert Cooper, is daarom lang niet altijd alleen maar een nadeel. In *Business Elites* haalt hij legio voorbeelden aan, zo-

Cary Cooper:
'Veel succes, maar
nooit rust'

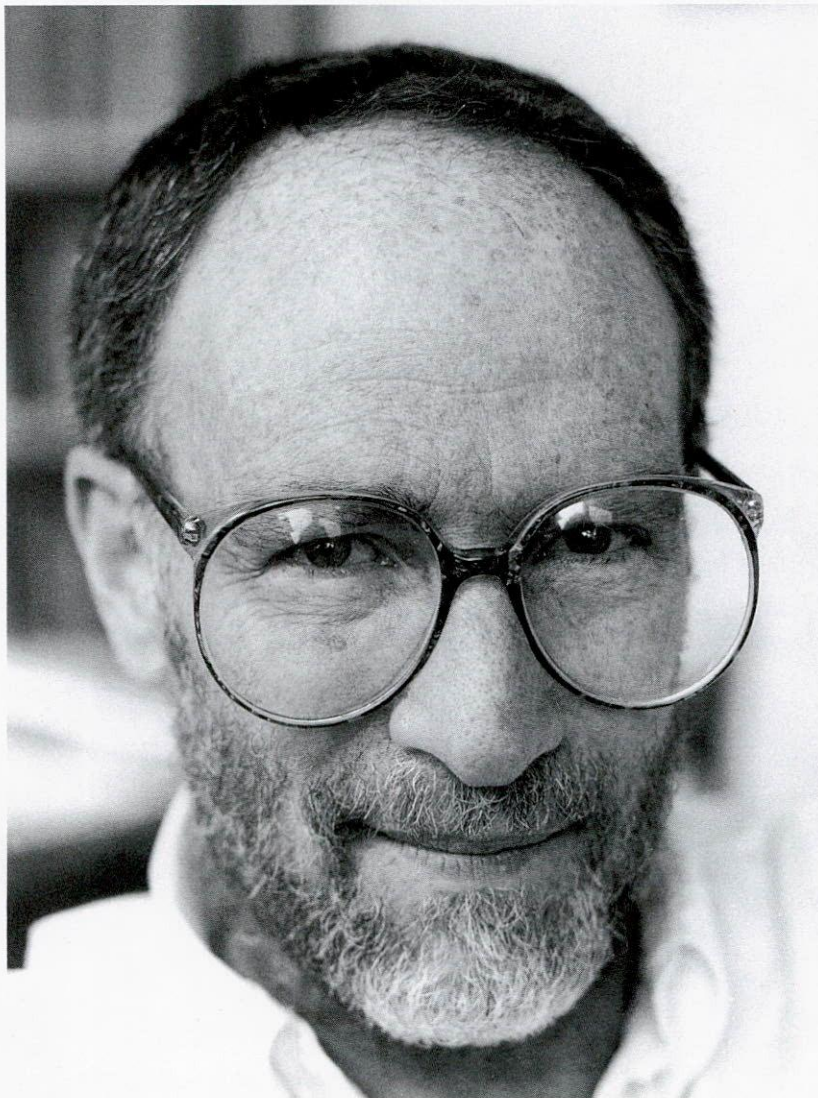

FOTO: GED MURRAY

als dat van de beroemde romanschrijfster Catherine Cookson, die door een afwezige vader en dronken moeder 'voor altijd de steentjes in haar schoenen voelde'. Altijd, schrijft Cooper, voelde Cookson een psychologische en sociale prikkel.

Natuurlijk is er ook een schaduwzijde. "Door hun negatieve jeugdervaring worden zulke mensen de rest van hun dagen gedreven door onzekerheid. Ten slotte hadden ze in hun jeugd geen invloed op de loop van de gebeurtenissen. Dat zullen ze onbewust altijd willen blijven compenseren door de drang zelf het heft in handen te nemen. Dat kan leiden tot groot succes, maar ze zullen nooit rust hebben, want ook al is hun succes nog zo groot, het zal nooit genoeg zijn om het gat te vullen. Ze zijn ook niet op geld uit. Ook al zijn ze multi-miljonair, ze gaan altijd door. Ze zullen nooit op hun lauweren kunnen rusten."

Workaholics

De maatschappelijk geslaagden die Cooper onderzocht, zijn notoire work-

je niet snel bezeten raken. Je had een dak boven je hoofd, mogelijkheden, een goede baan, dus wat wil je nog meer. Weinig mensen die uitzonderlijk succesvol zijn hadden een mooie jeugd."

Lelijke mannetjes

In *Business Elites* toont Cooper aan dat de middenklasse de minste vernieuwers voortbrengt. Dat is de groep van de conformisten. De creatieve denkers en doordouwers zitten eerder in de hoogste sociale klasse, die zich wel iets kan permitteren aan extreem gedrag, en in de laagste sociale klasse - de klasse die niets te verliezen heeft maar wel veel te winnen. Bittere armoede in de jeugd kan een belangrijke drijfveer zijn: 'Dat nooit weer'.

Een marginale positie is een andere prikkel tot scoren. *Business Elites* rept over kleine lelijke mannetjes die een grote dadendrang ontwikkelen: zij hebben iets te bewijzen. Net zoals immigranten trouwens, die een nieuwe identiteit moeten opbouwen buiten de eigen cultuur - en dus ook buiten de be-

uiterst neerslachtige indruk. Afgezakke bril, onderuit hangend in een stoel, met een boek ergens in de schaduw. Professor Cooper zei aan de hand van dat beeld: "Veel succesvolle mensen voelen aanvankelijk opluchting als ze de zware last die ze torstten kwijtraken. Maar dan volgt vaak een milde depressie. Dit zijn gedreven mensen. De behoefte aan prikkels en maatschappelijk aanzien motiveert hen en die zijn plotseling allemaal weg."

Maar dat is slechts een kwestie van tijd. Iemand die het tot premier heeft geschopt, zal, ook al is hij aan de dijk gezet, toch weer een *comeback* maken, al is het dan misschien op een ander terrein. Cooper haalt het voorbeeld aan van een Britse politicus die de gevangenis in ging, zijn positie verloor, maar toen naam maakte als schrijver en vervolgens een bekwaam sociaal werker werd. "Zulke mensen gaan door tot ze de Nobelprijs hebben. Desnoods tegen de klippen op."

Wie het heel ver schopt heeft drie eigenschappen: onvrede, energie en inzicht. Onvrede met de eigen omstandigheden, mateloze energie om als workaholic een nooit afnemende berg werk aan te gaan, en inzicht om te zien hoe situaties in elkaar zitten. Die laatste eigenschap is cruciaal. "Als inzicht ontbreekt, ga je anderen de schuld geven van je eigen falen", zegt Cooper, "en dan bereik je niets. Wie zo reageert, zal een verliezer blijven."

Nederlaag

De belangrijkste drijfveer tot groot succes - onrust door een jeugdtrauma - valt dus op geen enkele school te leren. Toch kunnen we volgens Cooper een belangrijke les trekken uit zijn onderzoek. Cooper: "Je kunt kijken hoe de succesvollen tegenslag aanpakken. Dat kun je toepassen in je eigen bestaan. Door, bijvoorbeeld, anders te gaan denken over falen. Dat te gaan zien als lering en niet als een verschrikkelijke nederlaag. En dus niet te blijven hangen in treurnis over wat er allemaal verkeerd is gegaan. Je kunt beter zeggen: 'Okay, dat is gebeurd. En nu weer aan de slag'."

aholics. Ze werken vijftien uur per dag en haten vakantie. Of de mensen ook in hun privé-leven succesvol zijn, heeft Cooper niet onderzocht, maar we kunnen volgens Cooper niet op voorhand zeggen dat deze onrustige mensen *dus* ongelukkig zijn. "Dat zouden we misschien graag denken. Maar als je ze het zelf vraagt, dan zeggen sommigen dat ze het prima naar hun zin hebben, en anderen dat ze inderdaad niet zo happy zijn. Dat soort antwoorden krijg je ook als je dezelfde vraag stelt aan mensen die in het maatschappelijke leven minder hebben gescoord. Dan heb je weer mensen die teleurgesteld zijn dat ze iets niet hebben bereikt. Ik zou zeggen: zo gaat dat dus in het leven.

Het hangt allemaal ook af van de eigen ideeën over wat succes eigenlijk is. De meesten van ons hebben misschien niet zoveel geld te besteden als de maatschappelijk zeer succesvollen, maar we kunnen bijvoorbeeld wel heel tevreden zijn met onze redelijk verlopen carrière en met het feit dat we onze kinderen naar de universiteit hebben kunnen sturen."

Uit die laatste categorie vallen overigens niet veel 'movers and shakers' te verwachten. Cooper: "Als in je jeugd aan al je behoeften is voldaan, dan zul

perkingen van de eigen cultuur. Deze 'marginalen' worden gedreven door de noodzaak een nieuw zelfbeeld op te bouwen, en door de drang 'ze' eens even wat te laten zien. Zij maken deel uit van een minderheid, die opbokst tegen de grote gemene deler.

Historische statistieken onderschrijven dat standpunt overtuigend. Twee eeuwen geleden telde het Verenigd Koninkrijk zeven procent religieuze non-conformisten. Een absolute minderheid dus, die in de achttiende en negentiende eeuw echter wel vijftig procent van de grote Britse vernieuwers voortbracht. Voor Cooper is het duidelijk: een achtergestelde positie in combinatie met een geloof in afwijkende ideeën is een vruchtbare voedingsbodem voor onconventioneel gedrag en beschikt voor tot ondernemerschap.

Trapeze-artiest

Cooper duikt geregeld op in de media als bepaald gedrag uitleg behoeft. Neem nu die paginabrede foto in een Britse zondagskrant van John Major, de tot Britse premier opgeklommen zoon van een trapeze-artiest die tijdens de laatste verkiezingen door het electoraat hardhandig aan de dijk werd gezet. John Major maakte op die foto een

*Wie het heel ver schopt heeft drie eigenschappen:
energie, inzicht en onvrede*

Harry maakt CD in de bajes

Zingen tussen vie

FOTO: SPEER FOTOGRAFIE

Een gedetineerde die een cd opneemt, dat was in Nederland nog niet vertoond. Maar Harry, al zes jaar opgesloten in de Scheveningse gevangenis, kreeg het voor elkaar. De directie verleende toestemming tot opname van een cd met de veelzeggende titel *Still Human*. Voor Harry, die zichzelf aanduidt met 'registratienummer 1000624' een manier om te laten zien dat hij nog iets van zijn leven wil maken.

DOOR SASKIA VAN LOENEN

Harry: 'Ik doe mijn ogen dicht, zet meditatiemuziek op en waan me helemaal in India'

Eerst zijn er elektronische poortjes en zware deuren. Prikkel draad op hoge muren, camera's in alle hoeken. Dan pas kom je bij Harry. Een stevig, gedrongen figuur, getatoueerde armen, wilde krullen. Die ruige buitenkant verpakt een rustige, vriendelijke stem, waarmee hij vertelt over zijn cd *Still Human*, waarop Harry twaalf klassieke bluesongs zingt onder begeleiding van professionele muzikanten.

Onder hen Leo Unger, vroeger een bekende Haagse bluesgitarist. Unger geeft al jaren gitaarles in de Scheveningse gevangenis en tijdens één van die lessen kreeg Harry het idee voor een cd. De directie stond niet onwillend tegenover Harry's plan en gaf hem de vrije hand, waarop Unger enkele goede muzikanten bij elkaar zocht. Het muzikale gedeelte werd opgenomen in een studio - daar mocht

Harry niet bij zijn. Hij zong zijn partij in de gevangenis in. Wel mocht de band bij de presentatie van *Still Human* in december vorig jaar een mini-optreden verzorgen. 'Helemaal te gek' vond Harry dat.

De reacties van medegevangenen op zijn cd waren overwegend positief, "al zijn er altijd een paar die het niet kunnen hebben natuurlijk. Ik kreeg ook post van gevangenen uit het hele land,

muren

die mij lieten weten dat ze het zo'n goed initiatief vonden. Mijn doel heb ik bereikt. Ik heb een droom gerealiseerd waar ik nog lang aan terug zal denken, en dat maakt de komende jaren draaglijk."

Ontsnappen

Harry ergert zich aan het feit dat gevangenen zo vaak negatief in het nieuws komen. "Wanneer lees of hoor je iets over gevangenen? Alleen als ze ontsnappen of personeel gijzelen. Je hoort niets van degenen die met hun toekomst bezig zijn. Met deze cd wil ik laten zien dat er ook mensen in de gevangenis zitten die wat van hun leven willen maken", zegt hij resoluut.

Een andere reden was natuurlijk dat er in de gevangenis zo weinig te doen is; het is belangrijk om jezelf bezig te houden. Harry: "En omdat ik altijd gek ben geweest van muziek - ik zong vroeger vaak in muziekcafés - lag het voor de hand dat ik iets met muziek ging doen." Dat de cd *bluesnummers* bevat, is niet toevallig; met deze muziek is hij opgegroeid. "Als ik verdrietig ben, zing ik de blues. Dat helpt. Ook het luisteren naar muziek helpt me. Muziek is een soort dagboek voor mij. Door bepaalde nummers denk ik weer terug aan dingen van vroeger: 'oh ja, dat was toen en toen en daar en daar'." Hij is even stil, zegt dan: "Je zou kunnen zeggen dat ik leef in herinneringen."

De nummers die Harry zingt gaan vaak over liefde, want 'daar draait bijna alles om in dit leven'. En bijna verlegen vertelt hij over zijn nieuwe liefde Aïcha. Zij reageerde op een contactoproep van '1000624', wat uitmondde in een relatie. "Ik voel me nog steeds mens. En dat wil ik uitdragen aan iedereen, vandaar die titel *Still Human*. Er zitten hier mensen, wat iemand ook gedaan heeft. Buitenstaanders vergeten vaak te kijken naar iemands achtergrond. Daarmee wil ik trouwens absoluut niet goedpraten wat we gedaan hebben."

Schrikken

Harry zelf zit een zware straf uit. Hij praat liever niet over de moord die hij pleegde en die hem voor twaalf jaar achter de tralies deed belanden. Dat vindt hij pijnlijk, voor zijn eigen fami-

lie en vooral voor de nabestaanden van het slachtoffer. "Ik heb ook lang getwijfeld of ik wel zoveel ruchtbaarheid aan de cd moest geven. Ik wil de nabestaanden niet opnieuw kwetsen. Ik ben bang dat die mensen schrikken als ze met mij geconfronteerd worden. Daarom staat mijn registratienummer op de cd en niet mijn naam."

Harry zegt dat hij spijt heeft van wat hij heeft gedaan. "Ja, natuurlijk voel ik me schuldig. Ik denk er vaak aan dat ik de dingen heel anders had kunnen oplossen. In de gevangenis heb ik geleerd te praten. Als ik nu ruzie heb, wil ik het uitpraten. Vroeger was ik heel agressief - en niet om het goed te praten, maar dat had ook te maken met mijn achtergrond." Harry vindt z'n twaalf jaar niet onterecht. "Kijk, ik heb iets fout gedaan. Daar word ik voor gestraft. Maar ik heb nog een kans. Over zes jaar kan ik m'n leven weer oppakken." Het gevangenisleven heeft hem veranderd, zegt hij zelf. "Ik ben hier meer tot mezelf gekomen, rustiger geworden. Ik heb natuurlijk tijd om de dingen eens goed op een rijtje te zetten. Vroeger was ik een chaoot; nu probeer ik de zaken te relativiseren. Ik ben een denker geworden." De humanistische geestelijke verzorging, waar Harry wekelijks gebruik van maakt, blijkt hem daarbij te helpen. "Je kunt praten over alles wat je maar wilt, over hoe je je voelt. Mijn begeleidster, Anja, staat los van de inrichting, daarom kan ik haar in alle vertrouwen dingen vertellen die tussen ons blijven. Ik kan mijn hart luchten."

Scherp blijven

Harry vertelt over de manieren die hij heeft gevonden om de tijd door te komen. "Als bewaarders vertellen over de

vakantie die ze gehad hebben, vinden veel gevangenen dat moeilijk om aan te horen. Maar ik vind het juist leuk. Ik wil het helemaal voor me zien, vraag vrienden of ze me een reisgids toesturen. Dan roep ik: 'Jongens, ik ga naar India'. Die avond ga ik uren die reisgids bekijken, ik zuig alle beelden in me op. Dan doe ik m'n ogen dicht, zet meditatiemuziek op en waan me helemaal in India. De volgende morgen vertel ik wat ik allemaal heb gezien." Harry probeert zich voor te bereiden op het leven na de bajes. "Moet je je voorstellen hoe het is als zes jaar lang iedereen tegen je zegt wat je moet doen, als je zelf geen besluit mag nemen. Dan word je gauw afhankelijk. Ik wil scherp blijven, probeer dingen zoveel mogelijk zelf te regelen. Daarom heb ik het hele cd-project in eigen hand gehouden."

Angst voor het leven na de bajes is er overigens wel degelijk. "Natuurlijk ben ik bang. Ik leef hier op een hele kleine vleugel. Bezoek en luchten, dat is zo'n beetje het enige wat er te doen is. En straks sta je in de Grote Wereld, de buitenmaatschappij. Om de belangrijke zaken bij te houden, kijk ik op televisie veel documentaires. Maar er verandert zo ontzettend veel joh, dat mis je allemaal. Neem nou zoiets stoms als automerken. Iemand had het laatst over een Daewoo." Roept uit, zijn handen in wanhoop aan het hoofd: "Wat is dat nou weer voor een auto!"

Harry komt graag met mensen in contact. Zijn adres: P.I. 'de Kantelberg', t.a.v. Reg.nr. 1000624, Unit 4/afdel. BII, Pompstationweg 32, 2597 JW Scheveningen, o.v.v. 'cd Still Human'.

Lezersactie:

Gratis cd 'Still Human'

De melancholie van het gevangenisleven is duidelijk te horen op *Still Human*. Met rauwe, doorleefde stem zingt 'reg. nr. 1000624' over de liefde en het echte leven. De cd bevat twaalf bekende blues-songs, gecoverd door een Haagse formatieband met muzikanten uit Tuesday Child, Dream Machine en Livin' Blues.

De redactie verloot tien cd's onder lezers van *Humanist*. Stuur vóór 1 april een kaartje naar de redactie, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam o.v.v. 'Still Human'. De cd is ook te bestellen via telefoonnummer 070-3192999 (sportschool Pannata) en kost f27,50 (excl. verzendkosten).

Kunstenaar Marlene Dumas:

Marlene Dumas, 'Models', 1994, detail. Serie van 100 tekeningen, Van Abbe-museum

'Emoties gaan voorbij. De vorm blijft'

Ze tekent en schildert eigenlijk alleen maar mensen: zwarte mensen, witte mensen, mannen, vrouwen, baby's. De van oorsprong Zuid-Afrikaanse kunstenaar Marlene Dumas is er wereldberoemd mee geworden. Niet dat ze gelooft via haar beelden achter 'de ware mens' te komen. Nee, ze schildert omdat ze wilt dat mensen van haar houden. Al heeft ze ook iets 'kouds en wreeds' nodig om kunst te maken. Een gesprek.

DOOR MARJAN SLOB

Nee, het zijn niet allemaal zelfportretten.

Nee, het is niet altijd mijn dochtertje.

Nee, ik heb een gelukkige kindertijd gehad.

Nee, ik ging nooit in therapie.

Nee, ik ging nooit met museumdirecteurs naar bed.

Ja, ik vind menslievendheid het moeilijkste wat er is en niet goed verenigbaar met creativiteit.

Ja, ik vind dat ik aan myself het beste model voor het kwade heeft.

De intonatie is vriendelijk genoeg, maar de woorden die Marlene Dumas uitsprekt in de film die onlangs over haar gemaakt is, zijn niet voor misverstanden vatbaar. Hoe iemand na zo'n verzoeking nog te interviewen?

Het probleem lost zich op zodra Marlene Dumas in zicht komt. Ze praat al voordat er een vraag is gesteld. Een schorre stem, die af en toe hoge, grappige uithalen maakt. Het is laat, sorry, er waren vandaag vijftien Gentse studenten in haar atelier die ze moest 'entertainen'. Het liep een beetje uit en nu weer een interview, even omschakelen,

twee berichten op het antwoordapparaat, is er nog wat koffie en waar wil je zitten?

We belanden aan een tafel in haar atelier. Een klein, vrij donker vertrek met een matras in de hoek. "Hier heb ik jaren gewoond", zegt ze. "Nu is het alleen maar atelier."

"Ik zoek iets ... een beeld moet niet te hard zijn en niet te zacht. Geen kitsch, maar ook niet te verheven. Niet te koud, maar te warm is ook niet goed. Sommige schilders maken hele vormeloze dingen en zeggen dan: 'ja maar, dat zijn mijn emoties'. Snap je? Te warm.

Sentiment interesseert me. Ik verzamel artikels, lees veel over hoe sentiment werkt. Er zijn liedjes en films waar ik om kan huilen. Maar ik huil net zo goed om een zwakke film. En een dictator roept ook emoties op bij zijn volgelingen. Dus: emoties zijn geen maat voor kwaliteit. 'Zo voel ik nou', is niet genoeg. Zonder een klein beetje afstand kun je niet schilderen. Voor schilderen moet je heel erg geconcentreerd zijn, dan kan je je niet zo ver-

schrikkelijk met anderen bezighouden. Je hebt iets kouds en wreeds nodig om kunst te maken.

Emoties kleuren mijn schilderijen natuurlijk. Maar je weet dat emoties kunnen veranderen. Je kunt honderd keer verliefd worden - en dus ben je ook honderd keer niet meer verliefd. Als je dat van jezelf weet, dan gedraag je je anders. Dan kun je maar beter niet iemand doodschieten uit liefde, bijvoorbeeld. Emoties gaan voorbij. De vorm blijft."

Trouwen

Marlene Dumas werd in 1953 in Kaapstad geboren als jongste van drie kinderen in een degelijke Nederduits gereformeerde milieu. Op haar twaalfde overleed haar vader, waarna ze naar kostschool ging. "Van jongsaf aan heb ik veel getekend; net als heel veel kinderen trouwens. Ook als tiener maakte ik almaar beeldende dingen, verhalen, plaatjes. Maar ik dacht lang: 'kunstenaar, nee, dat zou ik niet kunnen worden'. In Zuid-Afrika is het een heel ongewoon beroep."

Toch ging ze naar de kunstacademie in

Fellini werkte graag met gekken, maar na afloop ging hij wel gewoon naar huis

Kaapstad. Ze kon immers, zoals haar broer zei, 'altijd nog trouwen'. Het was moeilijk op de kunstacademie, zegt ze. "Ik wilde eigenlijk portretten maken, maar het genre 'portret' was niet populair. Je weet hoe dat gaat: niemand zegt dat je geen portretten mag maken, het wordt je niet belet, maar de spannende kunstenaars om je heen doen allemaal iets anders. Je bent jong, je wilt ook graag modern zijn, maar je weet niet hoe."

Marlene heeft op dat moment een vriend die rechten studeert, maar raakt op de kunstacademie verliefd op de docent fotografie. In verwarring door die twee liefdes tegelijk besluit ze een stipendium voor twee jaar studie 'overzee' te accepteren. Ze gaat naar Nederland, 'vanwege de taal en omdat New York te eng leek voor iemand die nog niet duidelijk wist wat ze wilde'. Twee jaar lang studeert ze in Ateliers 63 in Haarlem en nu woont ze alweer twintig jaar in Amsterdam: een succesvolle kunstenaar, die exposeerde in de grote Nederlandse musea, maar ook op twee Documenta's, op de Biënnale van Venetië en in steden als Tokyo, Londen, New York en Johannesburg.

Filmmakers Joost Verhey en Rudolf Evenhuis volgden de Nederlandse sterschilder anderhalf jaar lang met de camera. Dat leidde tot de film *Miss Interpreted* (Marlene Dumas). We zien Marlene in haar atelier als ze bezoekt krijgt van een Japanse galeriehoudster, achterop de fiets bij partner Jan Andriess, in haar woonboot, bij het voorbereiden van een tentoonstelling, maar ook in Zuid-Afrika, waar een kostschoolvriendin en een ex-geliefde herinneringen aan haar ophalen.

"Ondanks dat ik niet geloof in het zoeken naar 'de mens' achter het beeld, via het beeld, deed ik mee", schrijft Marlene in een tekst die de film begeleidt. Omdat ze van films en beelden houdt, omdat het leuk is om met een film-crew door Zuid-Afrika te rijden en omdat je toch niet iedere dag alleen maar kunt schilderen. Toch vraag je je als kijker af of het avontuur haar goed gekomen is. "Het is erg moeilijk om mezelf te moeten spelen. Geef mij alsjeblieft volgende keer een andere rol", staat er in dezelfde tekst.

Mompelend

"Ja, die film ...ik ben me als schilder van mensen hyperbewust van de kunstmatigheid van elk portret en vond het heel vreemd om nu zelf te worden afgebeeld. Wat ik erg in die film vind: hoe die Japanse galeriehoudster en ik met elkaar omgaan. Het lijkt zo hysterisch hè. Maar het is eigenlijk niet voor andere mensen bedoeld. En zoals ik in die film aan het werk ben, al mompelend, .. in mijn eentje, in het echt, ben ik veel stiller.

Herinner je je hoe ik in de film een polaroid maak van een mannenbuik? Nou, dat is de buik van de producent. Ik zei: 'jullie gebruiken mij, dan gebruik ik jullie ook'. Maar dat hoor je niet, dat stukje is weggesneden."

"Ik werk altijd van plaatjes of polaroids, nooit naar levende modellen. Ik hou van mensen, maar als ik werk, ben ik graag alleen. Eigenlijk maak ik ook

geen portretten. Ik gebruik een gezicht om andere dingen op te roepen. Je kunt een portret van iemand maken en kijken of het lijkt. Dat is prima. Je kunt al schilderend óók van associatie naar associatie springen, het toeval toelaten, en dan weet je uiteindelijk letterlijk niet meer waar het schilderij over gaat. Dan kun je er alleen nog maar poëtisch over spreken. Dan is je werk zoals een gedicht, met een ritme en een sfeer die niet bestaan zonder het werk zelf."

Dat doet me denken aan wat je ooit schreef: 'We kunnen kunstwerken niet naar hun bedoeling beoordelen, want ze kennen hun bedoeling alleen via de werken zelf.'

"Jaja..." Fronst: "Daarom is schrijven soms beter dan praten. Je weet sommige dingen, maar vergeet ze weer."

Marlene Dumas:
'Jaja, beroemd....'

medestander, maar ik kreeg het benauwd van haar. Ergens dacht ik: 'je bent niet goed wijs als je zo weinig afstand kunt nemen van je onderwerp'. Weet je, Fellini werkte in zijn films graag met gekken. Maar na afloop ging hij wel gewoon naar huis."

Student

"Nog lang na Ateliers 63 heb ik gezegd: 'ik ben student'. Kunstenaar wilde ik me niet noemen. Dat was een beetje het ontwijken van verantwoordelijkheid, denk ik. Een student kan zich een mislukt schilderij permitteren, hè. Misschien ben ik nu oud genoeg om .. ik vind niet alles wat ik maak zo goed, maar het is wat ik ben. Ik denk dat ik me nu maar kunstenaar moet noemen."

Maar je bent inmiddels wereldberoemd! Als jij je geen kunstenaar noemt, wie dan wel!

Snel: "Jaja, beroemd.. dat is het griezelige aan Nederland, het is zo klein. Ik heb ooit gezegd: 'Ik schilder omdat ik wil dat mensen van me houden'. Nu zijn er mensen die per definitie niet meer van me houden omdat ik ook verkoop enzo. Anderzijds is er die overdreven aandacht, wordt mijn mening gevraagd over van alles en nog wat, ook over dingen waar ik helemaal niets van af weet. Pas vroegen ze me om in een televisieprogramma iets te komen zeggen en toen ik zei: 'Maar ik weet helemaal niets van het onderwerp', was het antwoord: 'Geeft niet, helemaal niet erg, we hebben alleen je naam nodig voor ons programma.' Heft handen op: "Ik zei: 'Oh, mijn naam! Mijn naam kan je zo krijgen.'

Het is niet leuk als de kunstenaars om je heen geen succes hebben en jij wel. Ik zou liever zien dat iedereen een beetje vrolijk was. Zoveel beter ben ik niet, en ik ben ook niet zoveel beter dan toen ik nog geen succes had. Maar natuurlijk is het ook heel aangenaam om mee te mogen doen aan tentoonstellingen. De balans is moeilijk, om te genieten als mensen om je heen geen aandacht krijgen."

Miss Zuid-Afrika

De telefoon gaat, een afspraak voor de volgende dag. Ademloos: "Mijn hele

Je zei ooit: 'Zonder de ontdekking van de pil zou ik nu waarschijnlijk geen kunstenaar zijn'.

"Dat ging over rollen kiezen. Die pil deed ik stiekem, zonder mijn moeder te raadplegen. Dat was voor het eerst. Ik wist dat mijn moeder het niet zo'n goed idee zou vinden. Maar zonder pil had ik waarschijnlijk een kind gekregen met mijn eerste grote liefde en was ik nu de vrouw van een advocaat in Zuid-Afrika. Of zou ik daar op den duur toch zijn uitgesprongen? Moeilijk te zeggen.

Ik ben niet tegen de rol van moeder hoor, helemaal niet. Van sommige vrouwen denk ik: 'wat jammer nou, je zou zoveel beter zijn als moeder dan in je werk'. Moeder zijn is moeilijk. Maar schilderijen maken is ook slopend, en als je moeder bent, kun je dat eigenlijk alleen maar als hobbytje erbij doen. Ik werd moeder toen ik 36 was. Nog niet

makkelijk, maar ik noemde me al kunstenaar, ik had al tentoonstellingen. Als ik vroeger, als beginner, die vrijheid van de jongens niet had genomen, dan weet ik niet of ik mijn kunst serieus had kunnen nemen."

Ontheemd

Rond de tijd van haar verse moederschap schilderde Dumas *The first people*, een serie van vier enorme, ontheemde baby's die in het Van Abbe-museum hangt. "Ik had zelf net een dochttertje gekregen. Er was een baby voorhanden. Maar het was niet iets obsessieels, zo van: 'ik móet nu een baby schilderen.' Het was meer een uitdaging om een vorm te vinden voor een onderwerp dat niet vaak wordt verbeeld.

Hoe gaat het dan ... in Washington werd ik aangeklampt door een Amerikaanse schilderes die alleen maar baby's schilderde. Zij herkende in mij een

FOTO: PER ROLAND

vrijdag is alweer vol met mensen. Al die dingen die met kunst te maken hebben, maar het echte schilderen .. ik ben elke dag in mijn atelier, maar als ik echt wil werken, werk ik 's nachts."

"Waar waren we? O ja, kijken naar plaatjes. Ik ga natuurlijk nooit helemaal betekenisloos te keer. Ik bepaal een gebied: het gaat niet over olifanten of bloemen ofzo, maar bijvoorbeeld over hoe mensen zich opstellen in een rij. Dat interesseert me nu heel erg, hoe mensen naast elkaar gaan staan. Missverkiezingen zijn een eenvoudig voorbeeld. In Zuid-Afrika had je vroeger een Miss voor van alles en nog wat. Een rij van vrouwen die zich opstellen om beoordeeld te worden. En daar moet je als schilder niet alleen over nadenken, je moet ook letten op wat je op begint te vallen. Hoe die vrouwen door de tijd heen andere houdingen aannemen, elkaar vasthouden, doen alsof ze van elkaar houden of juist niet...

Het is niet mijn doel om uit te beelden hoe *stupid* het allemaal is. Het gaat ook niet alleen om vrouwen. Mannen staan ook wel eens zo op een rij, zo merkwaardig passief." Zwaait met een

vergeeld krantenknipsel: "Kijk, een rijtje mannen. Dit zijn vier Nederlandse collaborateurs, opgepakt na de oorlog. Maar als je het beeld losmaakt van de woorden, weet je niet meer zo goed wat je ziet - welke tijd het is, wat de situatie is. Dan zie je alleen maar hoe ze staan. Fascinerend."

Pinguïn

"Pas werkte ik mee aan een tapijt voor het gerechtsgebouw in Den Bosch: veel verschillende kunstenaars zouden allemaal een stukje maken. 'Wat kan niet?', vroeg ik aan de opdrachtgevers. Die rechters weigerden me een lijstje van verboden onderwerpen te geven. Ze wilden zichzelf niet graag in die rol zien, denk ik. Terwijl ik het geen rare vraag vind. Als ik zo'n lijstje had gekregen, had ik heus niet gedacht: 'Oh, wat zijn jullie moeilijk'.

Ter voorbereiding vroeg ik aan een aantal jongeren die moesten voorkomen: 'wat zouden jullie hier nu willen zien als je binnenkwam?'. 'Maak maar een pinguïn', zeiden ze. Maar spotten met het gezag mag niet in zo'n ernstig gebouw, dat kon ik zelf wel bedenken. Uiteinde-

Atelier van Marlene Dumas.
Tweede van rechts:
schilderij van Naomi Campbell.

FOTO: GERT JAN VAN ROOIJ

lijk besloot ik een bestaand werk aan te bieden, *Love Sick*. Daarop zie je een naakt meisje op haar rug met een arm geheven langs haar hoofd. Een kwetsbaar gebaar, vind ik. Maar de opdrachtgevers vonden het niet goed. Zo'n bloot plaatje zou een verkeerde indruk kunnen wekken op mensen die terecht moesten staan voor seksuele delicten, meende men. Omdat ik het plaatje toch moest opslaan in de computer voordat er een tapijt van gemaakt kon worden, heb ik het hele beeld iets laten zakken. Nu zie je haar billen niet meer. Jammer, het geheel is uiteindelijk ietsje lomper geworden. Er zijn altijd normen. Het is ook een ingewikkeld probleem. Je wilt dat de publieke ruimte een beetje neutraal is, je wilt geen beelden opgedrongen krijgen waar je geen zin in hebt. Ik hoef bij de tramhalte ook niet steeds posters van naakte vrouwen te zien, hoor. Maar als je als kunstenaar vooral niemand wilt beledigen, krijg je iets kouds."

Joleen, Joleen

Recentelijk maakte Dumas een schilderij van supermodel Naomi Campbell,

waarop ze trots en ongenaakbaar op je neerkijkt. Ik zeg haar dat ik het heel intimiderend vind, zo'n perfect mooie vrouw.

Dumas: "Je bedoelt: *'She's so beautiful, what can I do?'*" Lacht. "Dat doet me denken aan dat liedje van Dolly Parton: *'Joleen, Joleen, don't take away my man, just because you can.'*"

Je hebt het vaak over Dolly Parton.

"Ja, die vrouw met al haar blonde pruiken ... het is een beetje zelfspot. Kunstenaars nemen vaak heel ernstige en serieuze mensen tot voorbeeld. Ik neem Dolly Parton of Mae West, vrouwen die een soort humor aan de dag leggen, die publiekelijk spelen met seksuele stereotypen. Dat vind ik leuk. Ik kies het liefst humor om naar buiten te treden.

Soms zie ik mensen in talk-shows praten over hun problemen en denk: 'jij zit hier nu zo te huilen, dat doe ik liever

alleen.' Mijn moeder zei ooit tegen me: 'Als ik je niet kende, zou ik denken dat je heel oppervlakkig was'. Omdat ik soms zo druk doe natuurlijk." Glimlachend: "Ik praat veel, maar ik vertel niemand mijn geheimen."

De Humanistische Omroep zendt op woensdag 1 april de film *'Miss Interpreted (Marlene Dumas)'* uit, gemaakt door Rudolf Evenhuis en Joost Verhey. Nederland 1, van 22.25 tot 23.20 uur.

Afgelopen maand is *'Sweet Nothings'* verschenen, een verzameling teksten van Marlene Dumas. f25,-. Uitgeverij De Balie, Amsterdam.

In het Rotterdamse museum Boymans van Beuningen is van 28 maart tot 17 mei het tapijt voor het Bossche gerechtsgebouw te zien waar Marlene Dumas aan meewerkte.

De dood in het dagelijks leven

Het is heerlijk als er
mensen komen. Ik
heb merkbaar meer
energie als ik me
heb kunnen laven
aan aandacht.

'Doodgaan is bikkelhard vechten'

Zeventien maanden lang volgde journaliste Yoeke Nagel samen met fotograaf Michiel Wijnbergh het ziekte- en sterfproces van Anneke de Jong. Dat leverde een aangrijpend en rauw relaas op, waarin je de dood recht in het gezicht kijkt. Je ziet Anneke marchanderen met de dood, ermee flirten, 'm ontkennen, ernaar verlangen, 'm weer wegduwen. Om er zich uiteindelijk aan over te geven. Wat brengt een journaliste ertoe om met haar neus bovenop de dood te gaan staan?

DOOR MIRRE BOTS

Yoeke Nagel ontmoette de toen 41-jarige Anneke de Jong op het verjaardagsfeest van een wederzijdse vriend. Daar hoorde ze haar vertellen dat ze haar kinderen naar een pleeggezin had gebracht, want het ging echt niet meer. De kanker was over haar hele lijf uitgezaaid, ze zou nog maar korte tijd te leven hebben. Ze wilde op tijd geregeld hebben dat haar kinderen ergens verder konden leven, zodat met haar dood voor hen niet alles tegelijk zou veranderen. Dit intrigeerde Yoeke. Ze trok de stoute schoenen aan en belde haar om te vragen 'hoe is het nou om dood te gaan?'.

Yoeke Nagel: "Anneke moest lachen toen ik haar dat zo recht op de man af vroeg. Ze was niet iemand die zich stil-tjes achter beleefdheidsnormen verschuolt. Zeker nu ze nog maar zo kort te leven had, vond ze dat verspilde tijd. Ze zei: 'Kom maar eens langs'. Dat leidde tot een lang en openhartig gesprek aan haar bed, waaruit het idee voor het boek ontstond.

Anneke wist veel over de dood, maar vooral in theoretische en filosofische zin. Ze wist over de stap van hier naar daar, de tunnel met aan het eind het licht. Maar over hoe doodgaan in de praktijk gaat, wist ze niets. De lichamelijke aftakeling en pijn, de toenemende afhankelijkheid, het voortdurende loslaten en afscheid nemen, de worsteling om met jezelf in het reine te komen, de gedachten die maar niet stoppen. Dat alles kostte haar meer moeite dan ze ooit had gedacht.

Ze had nogal romantische ideeën over doodgaan, was bijvoorbeeld helemaal niet voorbereid op de pijn. Ook merkte ze dat ze haar grenzen steeds verschoof. Eerst dacht ze: als ik niet meer naar de kroeg kan of geen sociale contacten meer heb, dan hoeft het voor mij niet meer. Later: als ik geen seks meer kan hebben of niet meer kan eten, houdt het echt op. Ze wilde aanvankelijk geen chemotherapie, geen pijnstillers, maar heeft het allemaal gehad. Zo gaat het dus. Je verschuift je grenzen steeds meer. Dat verbaasde haar zelf ook."

De dood is geen langzaam afglijden,

maar gaat met veel strijd gepaard, dat is wat Yoeke heeft gezien. "Zeker bij zo'n levenslustig en ondernemend wijf als Anneke was het bikkellhard vechten! De dood is in stijl met het leven dat iemand geleefd heeft, denk ik nu. Mijn grootvader, die was oud en bescheiden; hij ging rustig heen, zoals dat heet. Maar Anneke ging schreeuwend en gillend ten onder. De andere kant van het verhaal is dat Anneke veel nieuwe inzichten kreeg. Ze bleef nadenken, groeien en ontdekken. De buitenkant takelde af, maar van binnen werd ze rijker."

Hoe was het om zo nauw bij de dood betrokken te zijn?

"Een ontzettende eer. Wanneer krijg je nu de kans om zo'n proces te volgen en ook nog eens al je nieuwsgierige vragen beantwoord te krijgen? Want Anneke was een openhartig prater. Maar het was ook een confrontatie met het irrationele en machteloze van de dood. De eerste tijd was ik, als ik naar huis reed, vaak ontzettend kwaad. Normaal pak ik de telefoon als ik iets onrechtvaardig vind, maar nu kon ik alleen maar wachten.

Wat me elke keer trof - en dat werd sterker naarmate de dood dichterbijkwam - was de sfeer in haar huis. Die is vergelijkbaar met een kraamkamer. Als je binnenkomt, voel je dat er iets bijzonders aan de hand is. Er is een sfeer van lichtheid, openheid, mysterie. Er is iets groots aan de gang, waarvan je alleen maar stil kunt worden. Dat stil worden gaat zo ver dat je niet meer oordelend kunt zijn."

Ben je hierdoor anders over de dood gaan denken?

"Absoluut. De dood maakt veel meer deel uit van mijn leven. Ik ben er minder bang voor. Vroeger wilde ik niet eens nadenken over de vraag of ik gecremeerd of begraven wilde worden. Alleen al het idee: vlammen of wormen aan m'n lijf, brrrr jakkes! Maar nu weet ik zó duidelijk: ik woon er niet meer. Als je doodgaat, trek je uit je lijf. Ik durf nu ook naar een dood vogeltje te kijken of vissen schoon te maken. Dat

durfde ik voorheen niet: iets dat dood is, vond ik vies, eng. Dat doe je weg. Dat komt ook, omdat onze maatschappij de dood ver weg gestopt heeft. Je kunt er niet mee oefenen of aan wennen. Hierdoor is de dood de grote onbekende geworden. En niets is zo eng als dat wat je niet kent. We hebben geen beelden meer over de dood, vullen die in met angsten of wenden ons hoofd af."

Is dat misschien de reden dat de media steeds vaker de dood uitgebreid in beeld brengen?

"Ik denk het wel, ja. En hoop zelfs dat we met z'n allen bovenop de dood gaan staan, niet als een ziekelijk gluren, maar om de dood weer terug te halen naar het leven. Want we hebben het leven veel te klinisch gemaakt. Het moest allemaal zo schoon, maar het leven is niet schoon en de dood ook niet. Doodgaan is prullen, janken, worstelen, krabben, bijten."

En dus interessante reality-tv of lekker leesvoer?

"Ja, maar daar heb ik niet zo'n moeite mee. Ik zie de aandacht voor de dood vooral als een 'reclaiming', een terugnemen van de dood. Zeker nu we af zijn van de dogma's van de kerk, blijft er niets over dan de rauwe dood. Punt. Uit. Dat is natuurlijk schrikken, want het houdt niet alleen een keer op, er is ook nog eens geen hemel. Oh, help! Daarom ook hebben we de dood in de ijskast gezet. Het is nu tijd om 'm eruit te halen en te laten zien hoe hij werkelijk is. Dat moet je niet op een sensationele manier doen, want dat vergroot de angst alleen maar. Maar ga je er integer mee om, dan wordt de dood weer een natuurlijk onderdeel van het leven."

'Twee vleugels van dezelfde vogel. De dood in het leven van Anneke', door Yoeke Nagel (tekst) en Michiel Wijnbergh (foto's), Indigo 1998, ISBN 90 6038 416 4, prijs f39,50.

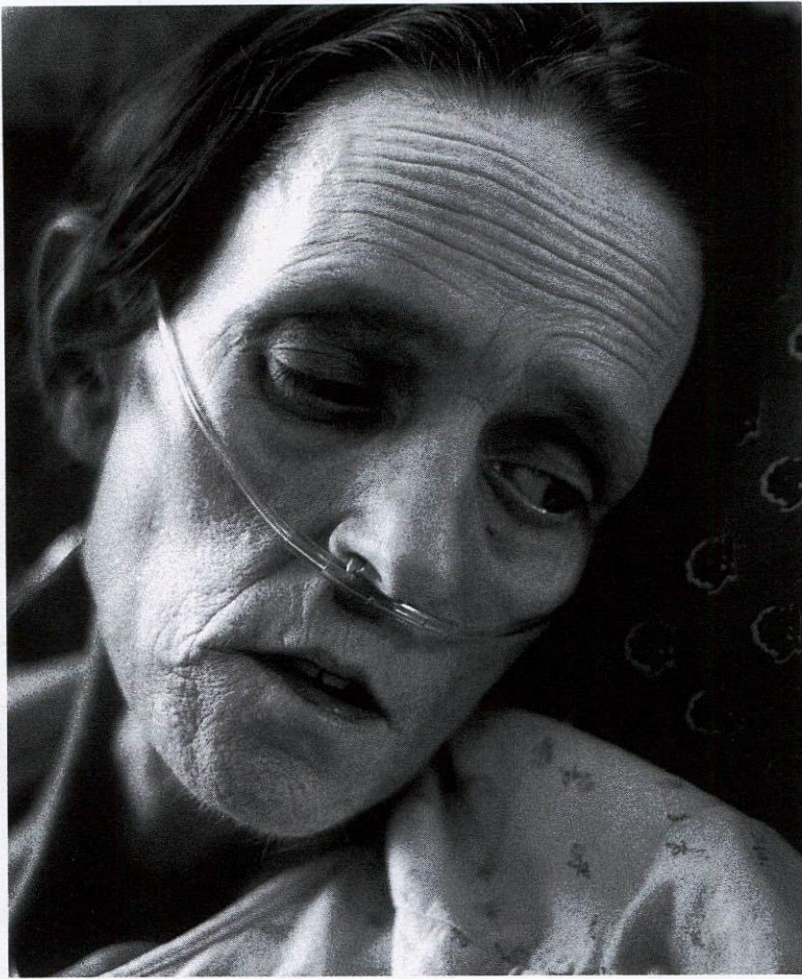
Een paar vrienden hebben besloten dat er toch nog behangen en geverfd gaat worden in mijn huisje. Ik vond het eigenlijk niet meer nodig, maar als ze het nu niet doen, hoeft het helemaal niet meer. Een heel gedoe. Het wordt wel mooi. Niet meer zo uitgeleefd.

Metastasen drukken m'n oog weg. [...] De aftakeling is soms zo bedreigend. Bij die grote benauwdheid werken mijn sluitspiers soms niet meer. Wat een aftands, oud wijf ben ik nu opeens! Ik wil niet meer in de spiegel kijken. Zo'n weerzin heb ik ertegenover.

Wachten op een natuurlijke dood. Bullshit. Doe ik niet meer. Wacht nergens meer op. Heb schoon genoeg. Die pijn... De kinderen hebben al drie keer definitief afscheid van me genomen. Ik wil weg. Ik durf de stap niet...

FOTO'S:
MICHIEL WIJNBERGH

TEKST BIJ FOTO'S:
YOEKE NAGEL

De deugd van Hans Wiegel

ILLUSTRATIE: NIELS DE HOOG

Een tijdje geleden ontving ik van een oud-politicus die ik al lang niet had gezien een uitnodiging voor zijn vijfenzeventigste verjaardag. De uitnodiging was getypt op zo'n ouderwetse typemachine met van die onduidelijke letters en er zat een handgeschreven briefje bij: 'Het is misschien teveel gevraagd, maar als je tijd hebt zou ik zou het heel leuk vinden als je kwam.'

Ik las dat briefje en meteen nam ik mij voor op de uitnodiging in te gaan, want ik wist dat ik hem daar een enorm plezier mee zou doen. Dat bleek ook te kloppen. De verjaardag was op een zaterdagavond en er waren niet zo heel veel mensen. Je kon merken dat mijn oud-collega het enorm waardeerde dat ik daar was.

Dat soort kleine dingen is heel belangrijk. Ik zie om mij heen dat veel mensen tegenwoordig te druk zijn om zich nog om andere mensen te bekommeren. Jammer, want daardoor lopen ze zichzelf voorbij en vergeten ze waar het werkelijk om draait: respect. En met respect bedoel ik niet dat iemand alleen maar accepteert dat andere mensen andere opvattingen hebben. Dat neigt naar onverschilligheid en daar voel ik niets voor. Respect betekent voor mij dat je werkelijk actief belangstelling hebt voor elkaar en voor de omstandigheden waar mensen in zitten. Want mensen kunnen alleen maar goed functioneren als ze er niet louter voor zichzelf zijn, maar ook voor al diegenen met wie ze direct of indirect te maken hebben. Zo heb ik tijdens mijn jaren in de Tweede Kamer gemerkt dat de werksfeer er enorm op vooruitgaat als je meevoelt en meeleeft met mensen, bijvoorbeeld door eens heel eenvoudig aan de bode te vragen hoe het met zijn zieke vrouw gaat.

Iedereen die de krant leest en goed om zich heen kijkt, ziet dat mensen steeds onverschilliger worden. Soms hoor je wel eens zeggen dat dat komt door de afnemende invloed van het christendom, maar daar geloof ik niets van. Onze samenleving is door heel wat meer waarden geïnspireerd dan alleen maar de christelijke! Een pasklare oplossing voor dit doorgeschoten individualisme heb ik niet. Het probleem is daar waarschijnlijk ook te ingewikkeld voor. Ik denk wel dat het belangrijk is om in de opvoeding en het onderwijs meer aandacht te besteden aan het stellen van grenzen en het overdragen van normen en waarden. Wij hebben zelf ook geprobeerd om onze kinderen op die manier op te voeden. Kennelijk hebben ze dat niet zo erg gevonden, want ze komen nog steeds bij ons thuis en nog met plezier ook. Ik wil niet nostalgisch doen, maar toen we van de zomer in Zuid-Frankrijk op vakantie waren, hebben we nachtenlang zitten mens-erger-je-nieten. Fantastisch was dat! Uiteindelijk is dat toch waar het in het leven om gaat: dat je ergens bij hoort, steun aan elkaar hebt en met elkaar plezier maakt.

Hans Wiegel is voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland

Uw favoriete deugd

Dit is een aflevering uit de serie 'deugden voor de 21ste eeuw'. Begin volgende eeuw wordt de serie gebundeld. Lezers van Humanist kunnen aan dit boek een bijdrage leveren door in maximaal 600 woorden op persoonlijke wijze te vertellen welke deugd zij van belang vinden om mee te nemen naar de volgende eeuw. Een deskundige jury maakt de selectie. Richt uw column aan: het Humanistisch Verbond, postbus 75490, 1070 AL Amsterdam, o.v.v. 'boek deugden'.

Klikken: burgerplicht of verraad?

Klikken raakt steeds meer uit de taboesfeer. Speciale telefoonnummers voor het melden van illegale onderhuur of belastingontduiking staan open voor alle burgers. De sociale recherche verwelkomt elke tip over mogelijke uitkeringsfraude, en een buurman met losse handjes kun je aangeven bij politie of vertrouwensarts. Moeten we klikken toejuichen als een gezond besef van medeverantwoordelijkheid, dat onze zorgzame samenleving overeind houdt? Of is het een vorm van ongepaste bemoeizucht?

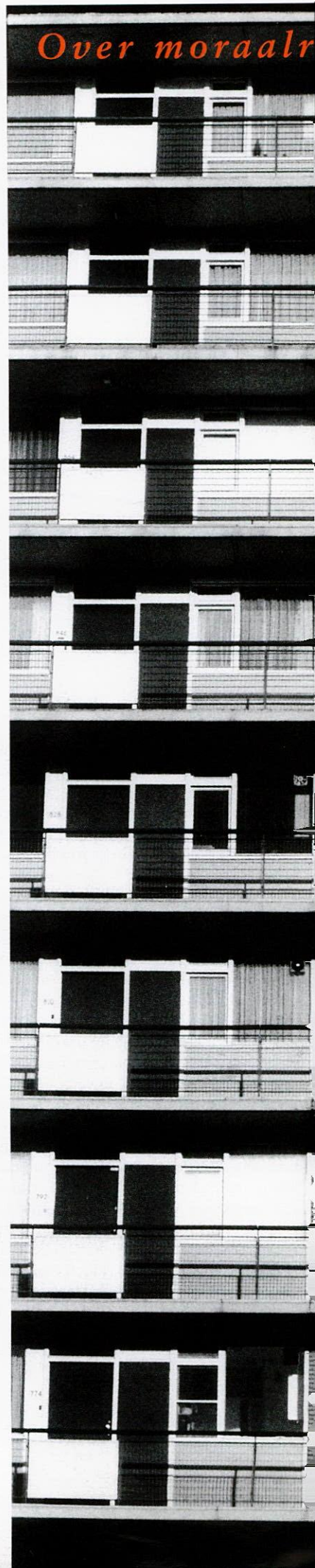
DOOR LEONIE VAN DEN SCHOOR

Toen mijn broertje negen jaar was, stak hij de hooischuur van mijn vader in de fik. Ik was acht, stond er bij en keek er naar - verlamd van schrik. Hoewel het een ongelukje was, wilde ik pas na lang aandringen vertellen hoe de vuurzee was ontstaan. Klikken doe je niet, zo was de onuitgesproken regel in ons gezin. Waar die gedragscode precies vandaan kwam, weet ik niet. Hielden we onze mond uit onderlinge loyaliteit? Of was het uit angst een dag later zelf verklikt te worden? Eén ding was zeker: iets doorvertellen aan het ouderlijk gezag stond gelijk aan verraad.

Klikken heeft per definitie een negatieve klank. Het is achterbaks, stiekem, onfatsoenlijk en laf. Wie je ook vraagt of hij ooit klikt, bijna steevast luidt het antwoord 'nee'. Toch gebeurt het. Bij de sociale diensten alleen al komen jaarlijks een paar duizend telefoontjes en brieven binnen: tips over de buurman die zwart werkt of een familielid dat illegaal samenwoont. Maar ook politie en vertrouwensartsen worden regelmatig door derden gewaarschuwd, over kindermishandeling bijvoorbeeld of een illegale lozing van olie in de sloot.

De laatste jaren lijkt klikken een steeds

Over moraalr

rs en luie onverschilligheid

geaccepteerder verschijnsel. Kliklijnen schieten nog net niet als paddestoelen uit de grond, maar worden steeds minder schoorvoetend ingevoerd. De gemeente Utrecht stelde onlangs een meldlijn voor illegale onderhuur in, de Friese politie maakte met een reclamevliegtuigje bekend dat alle meldingen over strafbare feiten welkom zijn op hun tiplijn. Hier en daar is er ook weerstand: de Amsterdamse nutsbedrijven wilden een kliklijn instellen, maar hebben dat idee na veel protest toch maar laten varen. Een plan voor een meldlijn voor vrachtwagens die te hard rijden, moest ook van de baan. Maar de toon is wel gezet: klikken en kliklijnen zijn niet langer taboe.

Zelfs anonieme tips zijn tegenwoordig welkom. Nog niet zo lang geleden schroomden de gemeentes nog om tips aan te nemen als de melder zijn identiteit niet bekend wilde maken, nu worden de naamloze meldingen over vermeende uitkeringsfraude gewoon geaccepteerd. De gemeenten moeten ook wel, willen ze niet in de clinch komen met minister Melkert van Sociale Zaken. Melkert heeft een richtlijn uitgevaardigd die stelt dat 'alle informatie die kan leiden tot het opsporen van uitkeringsfraude moet worden gebruikt'.

Rancune

Die aanscherping van het fraudebeleid heeft zich bijna geruisloos afgespeeld. Te geruisloos meent Nanne de Jong, opbouwwerker in Leeuwarden. "Het controlebeleid is nu wel erg ver doorgeschoten." Samen met twee andere verontruste burgers kwam hij in actie en stuurde een brief naar alle Friese gemeenteraden om een principiële discussie aan te zwengelen over het al dan niet accepteren van anonieme tips. De Jong: "Het grootste gedeelte van de anonieme meldingen is niet bruikbaar of onterecht. Veel mensen klikken uit rancune of jaloezie. Niemand staat stil bij de gevolgen daarvan, de sociale schade die onterechte beschuldigingen aanrichten, de schending van privacy, de sfeer van wantrouwen waarmee ie-

*Je woont lekker, voelt je veilig,
hebt een goed contact in de buurt
en opeens word je verklikt*

FOTO'S: PAUL ROMIJN

Een klikster of een meldster?

mand die verklikt is, blijft zitten. Het lijkt wel alsof Melkert zegt: 'zolang het geld oplevert, is elk opsporingsmiddel geoorloofd'. Het doel heiligt de middelen."

Om een drempel op te werpen voor klikkers met onzuivere motieven, zouden de gemeentes een vertrouwenspersoon kunnen aanstellen, is het voorstel van De Jong. "De naam van de klikker is dan alleen bij de vertrouwenspersoon bekend. Als de beschuldiging achteraf onterecht blijkt, kan de vertrouwenspersoon de klikker er tenminste op aanspreken."

Jan Laurier, wethouder Sociale Zaken in Leiden, voelt wel wat voor dit idee. Leiden is de enige gemeente in Neder-

land waar anonieme tips rechtstreeks de prullenbak in verdwijnen. Nijmegen en Leek, die eerder ook in verzet kwamen tegen de richtlijn van minister Melkert, zijn op hun vingers getikt. Leiden volhardt ondanks een forse boete in zijn principiële standpunt. "Als je anonieme tips accepteert, maak je het wel heel gemakkelijk om mensen ergens van te beschuldigen", vindt wethouder Laurier. "We willen niet naar een kiksamenleving toe. Als mensen iets te vertellen hebben, laat ze het dan met open vizier doen."

Ook van openlijk klikken krijgt Laurier geen 'wild enthousiast, warm gevoel'. Maar ergens is er een grens. "Klikken moet je nooit helemaal los

zien van het feit waarover geklikt wordt. Wanneer noem je het klikken, wanneer niet? Dat ligt voor iedereen anders", zegt Laurier diplomatiek. Zelf zou hij het meteen melden als het kind van de burens werd mishandeld. Dat voelt ook helemaal niet als klikken. Maar iemand aangeven die een brood steelt om zijn honger te stillen, is voor hem 'van totaal andere orde'.

Unheimisch

Bij het Platform Uitkeringsgerechtigden Friesland (PUF) staat de telefoon niet stil. In de plaatselijke dag- en weekbladen heeft een advertentie bestaan met de oproep: 'Verklikt? Bel ons dan!'. Wietske van der Plaats staat de klik-slachtoffers te woord. Ook zij is fel tegen het accepteren van anonieme tips over uitkeringsfraude. "Het is vaak pure kift", weet ze. "Als mensen zo overtuigd zijn van hun beschuldigingen, dan moeten ze ook het lef hebben hun naam te noemen. Dat is tenminste eerlijk. En dan nog weet ik niet of klikken wel goed te praten is."

Zelf zou ze het in ieder geval nooit doen. "De gemeenten hebben zat rechercheurs rondlopen, ze kunnen zoveel bestanden aan elkaar koppelen om fraude op te sporen. Is het dan nog nodig de burgers tegen elkaar uit te spelen?" Ze noemt een voorbeeld van een uitkeringsgerechtigde in Groningen die verdacht werd van fraude. Drie weken lang werd hij bespied met een camera die bij de burens stond opgesteld. Wietske van der Plaats, die zelf ook uitkeringsgerechtigd is, krijgt langzamerhand een 'unheimisch' gevoel bij het idee dat er iemand achter haar rug om zou kunnen klagen bij de gemeente. "Je woont lekker, voelt je veilig, hebt een goed contact in de buurt en dan opeens word je verklikt. 'Wie heeft me dit geflikt?' ga je automatisch denken. Je gaat leven in achterdocht."

Gloednieuwe video

Daar kan Arne van der Voort uit Friesland over meepraten. Hij belde het PUF. "Van mij mogen mensen weten hoe het voelt als je verklikt wordt", zegt hij strijdlustig. "Het is in één woord verschrikkelijk. Je weet niet wat je overkomt. Je bent je van geen kwaad bewust en opeens staat er iemand van de belastingdienst voor je deur." In oktober 1996 valt de FIOD bij Van der Voort binnen. Of ze al zijn bank- en giro-afschriften van de afgelopen vier jaar kunnen meenemen. Van der Voort wordt er namelijk van verdacht naast zijn uitkering zo'n twintigduizend gulden per jaar bij te verdienen met het geven van dansles. "Toegegeven, ik geef af en toe dansles. Maar daar hou ik

hooguit vijftienzeventig gulden per maand aan over." Na de inval merkt Van der Voort dat hij wordt gevolgd door de sociale recherche. Ze maken een rapport op waarin van minuut tot minuut staat beschreven wat Van der Voort en zijn vrouw de hele dag doen. Op het politiebureau wordt hij drie uur lang verhoord 'als was ik een zware crimineel'.

De aanleiding voor het onderzoek is een anonieme brief. Van der Voort weet voor negentig procent zeker van wie die afkomstig is. "Het zit in de familiekring, een vrouw die wraak op mij wil nemen omdat ik in een rechtszaak partij koos voor haar tegenstander. Maar het komt niet alleen van haar, het komt ook uit de buurt." Vorige week zijn er een gloednieuwe televisie en video bij hem thuis afgeleverd. Niet van hemzelf, hij slaat de spullen op voor zijn dochter die straks gaat trouwen. "Ik hoop dat de buurt met de kop voor het raam heeft gezeten. Als ik volgende week controle krijg, dan weet ik tenminste zeker waar het vandaan komt."

Zijn eigen broer, zijn zus, de burens, Van der Voort vertrouwt niemand meer. Geheimen heeft hij niet, maar hij vertelt hen niks, want je weet maar nooit. "Klikkers moesten zelf eens voelen hoe het is als die auto van de sociale recherche weer in de straat staat te posten. Het vreet lichamelijk aan je. Ik ben nu 46 jaar, maar ik zie er uit als een man van zeventig."

Dolle stier

"Een beetje steun van de samenleving bij het opsporen van uitkeringsfraude

hand." Dat wil niet zeggen dat De Bruin als een dolle stier achter elke tip aangaat. Pas als hij uit nadere aanwijzingen 'objectief' kan afleiden dat de tip waar kan zijn, stelt hij een onderzoek in. "Dat levert een score op van bijna honderd procent."

Anonieme tips terzijde leggen, zoals de gemeente Leiden uit principe doet, getuigt volgens De Bruin van struisvogel-politiek. "Tips zijn signalen uit de samenleving waar je niet lichtvaardig mee moet omgaan. Het is best mogelijk dat klikkers hun vlucht moeten nemen in de anonimiteit. De overheid is immers niet in staat om honderd procent veiligheids garanties te geven."

Bij een anonieme tip gaat hij extra omzichtig te werk. Hij probeert achter de naam van de tipgever te komen, zodat hij de waarde van de informatie beter kan inschatten. "We willen voorkomen dat de tipgever ons voor zijn karretje spant." Maar hoe moet dat nu met mensen die ondanks de zorgvuldige aanpak toch slachtoffer worden van een valse aangifte? De Bruin: "Ik ben er van overtuigd dat er niet geklikt wordt over mensen waarop niets aan te merken valt."

Gewetensvraag

Is klikken een burgerplicht of verraad? Dat is een gewetensvraag, vindt L. Rijs-Neeft. Ze is directeur van de dienst Welzijn van de gemeente Zaanstad en landelijk voorzitter van Divosa (vereniging van directeuren van sociale diensten). "Het is zo afhankelijk van iemands levensfilosofie, de normen en waarden waarmee je bent opgevoed. De een denkt: ieder is verantwoordelijk

in stand houden, dan moeten we er goed voor zorgen. We zijn er allemaal verantwoordelijk voor."

Moraalridder

Hoe erger de wetsovertreding of het misdrijf, hoe eerder men geneigd zal zijn de dader aan te geven. Klikken is dan geen bemoeizucht meer, maar getuigt van een doortastend optreden, een gezond besef van medeverantwoordelijkheid. Een bijstandsmoeder die er tweehonderd gulden bijverdiend? Daar struikelt bijna niemand over. Een buurman die er naast zijn uitkering ruim duizend gulden bij klust? Dat druist al veel meer in tegen het rechtsgevoel. Om maar te zwijgen over een vader die zijn kinderen mishandelt. Klikken is dan opeens niet meer stiekem en onfatsoenlijk: meteen aangeven die vent! De daad is hetzelfde, ook hier wordt iemand 'verlinkt' aan een instantie, maar de omstandigheden zijn zó anders dat de meeste mensen niet eens meer van klikken willen spreken. 'Klikken' is 'melden' geworden. De moeilijke vragen spelen zich af in het schemergebied tussen klikken en melden. Wat doet u bijvoorbeeld als er in uw straat woningen tegen woekerprijzen worden onderverhuurd aan illegalen?

"Ik ben geen moraal-ridder die mijn mede-burger aangeeft", zegt Nanne de Jong beslist. Klikslachtoffer Van der Voort piekert er niet over om te klikken. "Dat zijn streken van een NSB'er. Al verdient iemand er duizend gulden per week bij, dan verklik ik hem nog niet. Dat is zijn pakkie-an." Ook Wietske van der Plaats zal nooit iemand aangeven, dat vindt ze niet haar taak. Als er dan iets echt niet door de beugel kan, stapt ze liever zelf op de mensen af. "Dat hou ik mijn zoon ook voor: doe nooit iets achter iemands rug om, maar praat er met elkaar over als er iets is. Dan help je het de wereld uit. Misschien is het wel naïef, maar ik denk dat je met eerlijkheid en openheid toch het verste komt."

De Bruin vindt het idee dat klikken acceptabeler wordt naarmate de overtreding ernstiger is maar onzin. "Of mijn buurman nu fraude pleegt of iemand mishandelt, voor mij overtreedt hij de wet. In beide gevallen is klikken geoorloofd, want in beide gevallen moet er iemand onder lijden. Bij mishandeling is een individu direct de dupe, in geval van uitkeringsfraude blijft er minder geld over voor de mensen die het werkelijk nodig hebben."

'Arne van der Voort' heet in werkelijkheid anders

Verklikte: 'Gisteren werd er een gloednieuwe video afgeleverd. Ik hoop dat de buurt met de kop voor het raam heeft gezeten'

is welkom. De uitkeringsinstanties kunnen nu eenmaal niet alles controleren", zegt Hans de Bruin, voorzitter van het Landelijk Contact Sociaal Rechercheurs en Bijzonder Controleurs. De gemeente Almere, waar De Bruin als sociaal rechercheur werkt, krijgt jaarlijks zo'n honderdvijftig 'klik' binnen. Die tips zijn grotendeels wél terecht, is De Bruins ervaring. "In Nederland heerst geen klikcultuur waarin mensen na twee koppen koffie zeggen: 'laat ik de sociale dienst eens even bellen'. Voordat ze iemand aangeven, moeten ze over een drempel heen. Het gebeurt maar weinig dat mensen klikken om iemand te pesten. Als er geklikt wordt, is er vaak ook iets aan de

voor zijn eigen levenswandel, ik bemoei me nergens mee, de ander zegt: 'luister, het gaat om gemeenschaps-geld, dus geef ik het door'. Ikzelf? Voor mij is die vraag niet zo relevant, ik heb nooit iets bij mijn buurman opgemerkt. Ik wil absoluut geen jacht op fraudeurs, maar ik wil ook geen onrechtmatig gebruik van uitkeringsgeld. In de jaren zestig en zeventig groeiden de bomen tot aan de hemel en was alles mogelijk. Op een verjaarsfeestje kon iemand toen trots vertellen dat hij met een beurs van een uitwonende bij tante in huis zat, dat was een kunst op zich. Aan dat misbruik is nu paal en perk gesteld. Wil je het mooie systeem van sociale zekerheid van onze samenleving

Idealen aan het werk

Idealisme, hebben mensen dat nog? Is het niet achterhaald, iets uit de tijd van de grote ideologieën? Het tegendeel blijkt waar: veel mensen geven hun idealen gestalte in hun streven naar een menselijker en rechtvaardiger samenleving. Dat doen ze heel praktisch - in hun werk, in hun beroep of in activiteiten die daar een groot raakvlak mee hebben. In deze serie komen enkele van deze 'idealisten' aan het woord.

Een dak boven je hoofd is een fundamenteel mensenrecht, vindt de Bredase villabouwer Jan Tebbe. Gegrepen door het probleem van de krottenwijken riep hij de Stichting *Homeplan* in het leven. *Homeplan* bouwt minihuisjes voor de allerarmsten. Zoon Jeroen Tebbe is tijdelijk directeur en heeft tot taak het project van de grond te trekken. Met goed resultaat, want in anderhalf jaar tijd zijn er al 230 huisjes naar Mexico verscheept. "Maar het zijn de mensen daar die het moeten dragen."

'Onder beleidsnota's kun je niet

DOOR MIRRE BOTS

Eigenlijk is hij door zijn vader in het avontuur gestort. Jeroen Tebbe zegt het lachend, want het is natuurlijk een hachelijke zaak om de allerarmsten aan summiere, doch afdoende huisvesting te helpen, zeker als marketingcommunicatie je eigenlijke stiel is. Toch bekomt het avontuur hem niet slecht. "Naarmate meer mensen tijdens de rit zeiden dat het niet haalbaar is wat wij willen, heb ik me er meer in vastgebeten. Dat soort reacties hebben mijn motivatie alleen maar vergroot. 'Dat zullen we nog weleens zien', is dan mijn reactie."

Niet dat hij denkt dat *Homeplan* het gigantische probleem van de krottenwijken die in veel grote steden van de wereld bestaan, kan oplossen. "Zo arrogant of dom zijn we natuurlijk niet. Het probleem wordt in feite alleen maar groter. Zo werd vorig jaar tijdens de Habitat 2 conferentie in Istanbul gesteld dat er in het jaar 2002 wereldwijd maar liefst 600 miljoen mensen in krottenwijken zullen wonen. Daar-

naast zijn nog eens zo'n 100 miljoen mensen dakloos. Dat lost natuurlijk niemand zomaar op, daar is het een veel te complex probleem voor, maar dat wil niet zeggen dat je het dan maar op z'n beloop moet laten. Zoals mijn vader ooit zei: 'Iedereen maakt tegenwoordig weleens een verre reis. Voor een paar honderd gulden zit je aan de andere kant van de wereld. Steeds meer mensen zien de problemen van ontwikkelingslanden met eigen ogen'. Dan is het de vraag: doe je je ogen hiervoor dicht of onderneem je actie. Mijn vader besloot tot het laatste."

Vader Jan Tebbe was vroeger textielfabrikant. Maar toen begin jaren tachtig de textielbranche in z'n geheel naar het goedkoper producerende buitenland verdween, moest ook Tebbe zijn bedrijf sluiten. Hij heeft zich vervolgens op de villabouw gestort en Livingstone Building Industry opgericht, dat zich met name in de modulebouw heeft gespecialiseerd. Jeroen: "Tijdens zijn za-

kenreizen in het buitenland kwam hij veel in businessclubs terecht. Deze zijn over het algemeen hermetisch afgesloten van de arme delen van de stad. De sloppenwijken zijn voor buitenlanders bijna niet toegankelijk. Toen hij er toevallig toch een keer terecht kwam, heeft hij er een hele tijd rondgelopen. Sindsdien liet het probleem van de krottenwijken hem niet meer los. Een dak boven je hoofd is toch een fundamenteel mensenrecht. Pas als dat er is, kom je toe aan eigenwaarde, gezondheid, verdere ontwikkeling. Hij heeft zich hierin verdiept, onder andere twee jaar ontwikkelingseconomie gestudeerd, en een denktank in het leven geroepen waaraan verschillende mensen deelnamen: ingenieurs, technici, ambassadeurs en mijn broer en ik. We kwamen er toen al snel achter dat er véél méér over krottenwijken is geschreven dan gedaan. Er bestaan bibliotheken vol over. Wij besloten om iets te doen, want onder nota's kun je niet schuilen."

—
*'Niet haalbaar? Dat
zullen we nog wel
eens zien!'*
—

chuilen'

FOTO: SPEER FOTOGRAFIE

Jeroen Tebbe in een minihuisje

Ze zijn daarbij niet over één nacht ijs gegaan en hebben eindeloos lang veldonderzoek verricht voordat het idee van *Homeplan* was geboren. Kort gezegd komt dit erop neer dat Livingstone eenvoudige minihuisjes produceert van 3 bij 3 meter met twee ramen, een deur en een dak, en deze voor f2750,- per stuk naar Mexico verscheept en daar aflevert. Bedrijven, verenigingen, scholen en particulieren kunnen zo'n huisje financieren door donateur te worden, een huisje te adopteren of een heel project te sponsoren. Jeroen: "Belangrijke vraag was natuurlijk: wat kunnen de mensen daar met zo'n huisje doen? Voegt het iets toe aan de kwaliteit van hun leven? Want wij kunnen het hier allemaal wel leuk bedenken, maar werkt het ook? Om dat te peilen hebben we contact gezocht met Caritas, een charitatieve instelling in Mexico, die erg actief is in de krottenwijken. Zij geven ook altijd aan wie er voor een huisje in aanmerking komen en zorgen ervoor dat de overheid accoord

gaat of meewerkt. Want als je bijvoorbeeld een paar huisjes neerzet, maar de grond is van de gemeente, schieten de mensen er nog niets mee op." Daarom is Jeroen Tebbe toen het prototype van het huisje eindelijk klaar was met een overheadprojector in zijn bagage naar Mexico Stad gevlogen om op een kerkmuur het idee te presenteren aan de hoogwaardigheidsbekleders en te vragen of ze er iets in zagen.

In de praktijk blijkt het project goed te lopen. Zo was er een groep Indianen die in Mexico altijd bij de metro zat en met poppen maken hun geld verdiende. Maar omdat die plek in het rijkste gedeelte van de stad lag, moesten ze er weg. Ze wilden vervolgens een stukje grond van de gemeente pachten, maar deze wilde daar niet aan. Pas toen ze van Nederland huisjes kregen, zei de gemeente 'oké, dan krijgen jullie de grond'. Nu vormen ze een zelfvoorzienend gemeenschapje. Een paar huisje net buiten de stad zijn uitgegroeid tot een plattelandsschool, de gemeente

wilde niet achterblijven en heeft een weg aangelegd.

Jeroen Tebbe: "In een ander huisje hield opeens één dag per week een tandarts zitting, in weer een ander werd voor kinderopvang gezorgd, zodat de moeders konden gaan werken. Zo gaat het vaak. De huisjes zijn voor veel mensen een middel om uit de impasse te komen. Dat is eigenlijk ook wat we voor ogen hadden. Het moet als een soort olievlekkje gaan werken, zowel daar als hier. We willen ook dat de huisjes uiteindelijk daar geproduceerd gaan worden en dat *Homeplan* zoveel enthousiasme genereert dat het vanzelf loopt. Wij moeten het niet trekken."

Dat het een druppel op de gloeiende plaat zou zijn, zoals nogal eens wordt beweerd, vindt hij een doodoener. "Door zo te redeneren ontsla je jezelf van elke betrokkenheid bij wat dan ook. Wij noemen het liever een druppel op de goede plaats."

RTV programma's

Een selectie van radio- en t.v.-programma's verzorgd door de Humanistische Omroep

RADIO

**Maandag 9 maart,
Radio 5**

13.08 - 14.00 uur

De Radio-5 documentaire

'De oplossing'

Dagelijks komen in Nederland ongeveer een half miljoen werknemers, zoals schilders, tapijtleggers, auto-spuisers, dakbedekkers en laboranten in aanraking met oplosmiddelen. Door jarenlang de giftige dampen van deze middelen in te ademen, krijgen velen last van hun gezondheid. In het ernstigste geval raken de hersens onherstelbaar beschadigd: verwardheid, vermoeidheid en ernstige stemmingswisselingen zijn hier vaak de gevolgen van. Deze ziekte, het 'Organisch Psycho Syndroom', is slechts bij weinig mensen bekend. Bekenden reageren soms dan ook vol onbegrip.

**Maandag, Radio 5
17.45 - 18.00 uur**

Kwartier Humanisme

16 en 23 maart:

'Humanistisch Vormingsonderwijs'

Leren omgaan met waarden en normen. Daar gaat het om bij HVO (Humanistisch Vormingsonderwijs). Op creatieve wijze worden kinderen gestimuleerd hun zelfstandigheid in oordelen en handelen te ontwikkelen. Op 16 maart kunt u luisteren naar een HVO-les op een basisschool in Alkmaar, waar het onder meer zal gaan over pesten; een week later praten leerlingen van een school voor voortgezet onderwijs in Goes over mensenrechten.

**Maandag 30 maart,
Radio 5**

16.45 - 17.00 uur

Het Radioverhaal

'Het Homomonument'

'Naar vriendschap zulk een mateloos verlangen'; de prachtige tekst van Jacob Is-

raël de Haan, die, ingebeiteld in het roze marmer, het homomonument siert. Dit monument, aan de voet van de Westertoren in Amsterdam, is opgericht ter nagedachtenis aan de homoseksuelen die tijdens de Tweede Wereldoorlog vervolgd en gedeporteerd zijn. Het is niet alleen een gedenkplaats, een plek voor stilte en ernstige woorden tijdens de jaarlijkse 4 mei-herdenking. Het is ook een ontmoetingspunt, een dansvloer, een podium, bijna een vrijplaats. In dit radioverhaal een portret van het dagelijks leven op en rond dit bijzondere monument.

TELEVISIE

**Woensdag 25 maart,
Nederland 1**

22.00 - 22.25 uur

YOY

'Het gaat goed met Olivier Brinkman'

Al op twaalfjarige leeftijd

wilde Olivier Brinkman maar één ding: een eigen bedrijf als fotograaf. Op zijn dertiende maakte hij winst met het maken van foto's voor de golfclub en op zijn vijftiende verlaat hij zijn school om twee jaar later zijn eigen fotostudio te beginnen zonder vakdiploma's, maar met twintigduizend gulden aan geleend geld en geleende apparatuur. Olivier: "Ik had drie telefoons, die ik door vrienden liet opnemen. Zij zeiden: 'Ik zal u even doorverbinden', alsof ik het razend druk had, maar het was natuurlijk allemaal theater." Al snel ging het mis. In plaats van zijn leveranciers, de bank of de belasting te betalen, smet hij het geld dat binnenkwam over de balk. Naarmate de schulden zich opstapelden probeerde Olivier op allerlei manieren aan geld te komen. Opdrachtgevers liet hij vooruit betalen, hij lichtte de verze-

kering op door expres zijn camera te beschadigen om zo de nieuwwaarde uitgekeerd te krijgen. Zijn zaak ging uiteindelijk op de fles en zijn creativiteit verdween. Olivier vertelt hoe het zover heeft kunnen komen.

22.25 - 23.20 uur

Ulay - In photography

In de vorm van een poëtische vertelling wordt in deze documentaire het vrijwel onbekende fotografische oeuvre onthuld van beeldend kunstenaar Ulay, pseudoniem voor Uwe Laysiepen (Duitsland, 1943). De film laat zien hoe Ulay binnen de fotografie steeds naar andere, nieuwe vormen zoekt. Hij beschouwt het als een uitdaging om de grenzen van zijn bestaan te tarten en gaat daarbij geen enkel risico uit de weg.

Nalaten is iets heel anders dan nalatigheid

Bij een overlijden moet er snel heel veel geregeld worden. Dat gaat veel gemakkelijker als u zelf al maatregelen heeft genomen. Maar veel mensen vinden het moeilijk of onaangenaam om zulke maatregelen te treffen.

Het Steunfonds Humanisme heeft betrouwbare, ervaren mensen die u kunnen helpen. Als uw executeur-testamentair bespreken ze met u hoe uw laatste wil er uit moet komen te zien. En uiteindelijk dragen ze ook nog zorg voor punctuele uitvoering.

Het Steunfonds Humanisme is opgericht door het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond strijdt voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch op nummer (020) 521 90 00 of met de onderstaande bon.

**STEUNFONDS
Humanisme**

JA ik wil meer informatie over een executeur-testamentair van het Steunfonds Humanisme.

naam v / m
adres
pc / plaats
telefoon

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steunfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

H

Geestelijke verzorging

Geestelijke verzorging of, zoals ik het ook hoor noemen, geestelijk werk is een belangrijk onderdeel van het werk van het Humanistisch Verbond. Het HV is immers niet alleen een centrum van bezinning binnen haar eigen verenigingskader, maar wil ook een bijdrage leveren aan zingevingsvraagstukken op diverse plekken in de samenleving en op verschillende momenten in ieders (werk-)leven. Humanistische geestelijke verzorging heeft in de afgelopen decennia haar intrede gedaan in diverse sectoren, zoals de krijgsmacht, justitiële inrichtingen, ziekenhuizen, verzorgingstehuizen en de psychiatrie. Binnen al deze sectoren staat de geestelijke verzorging nogal eens onder druk. De omvang van de verzorging, de positie, het nut, enzovoort, worden steeds ter discussie gesteld. Het Humanistisch Verbond heeft daarom een aantal stappen gezet om de positie van de geestelijke verzorging in de Nederlandse samenleving te verstevigen. De werkommissie Toekomstscenario HGV ontwikkelt daartoe een plan. Deze commissie, waaraan verschillende raadsliden, hoofden van diensten, besturen, externe deskundigen (zoals docenten van de Universiteit van Humanistiek) en de landelijke coördinator deelnemen, is vanaf september 1997 aan het werk en verwacht in maart de eerste rapportage klaar te hebben.

Ondertussen is de geestelijke verzorging in de sectoren defensie en justitie in beweging. Bij defensie is recentelijk na een lange discussie overeenstemming bereikt over het aandeel van humanistisch geestelijke verzorgers. Besloten is dat die hetzelfde wordt als die van de andere levensbeschouwingen. De verhouding wordt dus 1 : 1 : 1. Eenzelfde discussie gaat nu van start bij justitie. Ook daar is de vraag hoe alle inrichtingen goede verzorging kunnen bieden en over hoeveel geestelijk verzorgers je dan minimaal moet beschikken. Bij justitie is nadrukkelijk aandacht voor een vierde levensbeschouwing, namelijk: geestelijke verzorging voor moslimgelovigen.

Marlies van Wijk

Democratie

Maar weinig mensen in Nederland zouden van onze lange democratische traditie afstand willen doen. Toch is er veel onvrede over het functioneren van politieke partijen en politici. Omgekeerd klagen de politici over de 'calculerende burger'. Hoeveel ruimte is er nog voor een nationale politiek bij de huidige internationale ontwikkelingen? Moet de democratie worden aangevuld met referenda? Groeien de partijen nog verder naar elkaar toe, of zullen marktdenken en milieuproblematiek tot nieuwe polarisatie leiden? En heeft de overheid een taak in het formuleren van een publieke moraal, nu de kerken daarin geen rol meer spelen? Op **zondagmorgen 8 maart**

spreekt politicoloog Hans Versteeg over 'de toekomst van de democratie'. Aanvang 10.30 uur, toegang f6,-. Plaats: Goois Lyceum, Vossiuslaan, Bussum. Meer informatie: tel. 035-6941916.

Introductie cursus

Humanisme... maak (hernieuwd) kennis met deze inspirerende levensbeschouwing! In zes bijeenkomsten kunt u in de 'Introductie cursus Humanisme' kennis maken met de wortels en de uitgangspunten van het humanisme. Ook komen mensen wereldbeeld, levensstijl en praktisch humanisme aan de orde en zal gediscussieerd worden over levensbeschouwelijke vragen die betrekking hebben op de actualiteit. De cursus be-

gint op **dinsdag 10 maart**, zal zes achtereenvolgende dinsdagavonden beslaan en duurt van 20.00 tot 22.00 uur. De kosten zijn f100,-, inclusief cursusboek (HV-leden krijgen korting). Plaats van handeling is Wooncentrum 'De Ulenpas', Korte Wal 237 in Velp. Informatie en aanmelding: HV Arnhem, telefoon 026-3649378 (W. de Jong).

Moderne mens

De moderne mens zou autonoom, mondig en flexibel zijn. Hij heeft zich losgemaakt van 'oude' beperkende verbanden en ideeën en geeft als individualist zelf inhoud, richting en vorm aan zijn leven. Overheid en bedrijfsleven stimuleren dit ideaal van de autonome mens. Steeds meer mensen ervaren echter een frustrerende kloof tussen dit ideaal en hun werkelijkheid doordat de vereisten, de druk, het tempo en de dynamiek te hoog voor hen zijn. De vraag is dan ook hoe we als mens reageren op de druk die uitgaat van het ideaal van de autonome mens. De Jonge Humanisten, HV afdeling Amsterdam en het Studentenraadswerk Amsterdam organiseerden een lezingencyclus rond het thema 'De illusie van de moderne mens', die in februari reeds van start ging. Nog te zien zijn de volgende twee lezingen: Op **12 maart** spreekt prof.dr. Henk Manschot over 'Balanceren tussen afhankelijkheid en autonomie; een humanistische kritiek op het autonomie-denken'. Op **23 april** (let op! gewijzigde datum; niet op 2 april zoals in het februari-nummer vermeld) geeft prof.dr. Marian Verkerk, voorzitter van het Humanistisch Verbond, een feministische kritiek ten beste op het autonomie-begrip onder het motto 'Ruimte voor het onvolmaakte'. De lezingen beginnen om 20.00 uur en vinden plaats in 'vE90', Van Eeghenstraat 90 in Am-

sterdam. Meer informatie: tel. 020-6767828 ('s avonds).

Seksueel misbruik gehandicapten

Mensen met een lichamelijke handicap of chronische ziekte worden vaker slachtoffer van seksueel misbruik dan mensen zonder handicap. Toch zeggen hulpverleners dat mensen met een handicap 'nooit' bij hen aankloppen voor hulp. Wat is hiervan de oorzaak? Krijgen mensen met een handicap wel de vereiste hulp?

Om antwoord te krijgen op deze vragen opent de Gehandicaptenraad van **16 maart tot en met 12 juni 1998** het Meldpunt 'Ervaringen na seksueel misbruik'. De Gehandicaptenraad wil de ervaringen inventariseren die gehandicapten hebben met opvang na seksueel misbruik. Op basis van deze gegevens kan zij een voorstel doen om de hulpverlening voor deze groep mensen in de toekomst toegankelijker te maken. Onder seksueel misbruik vallen ook seksuele intimidatie, ongewenste aanrakingen en incest. Heeft u enigerlei ervaring met de huidige opvang, dan wordt u verzocht op werkdagen tussen 9.00 en 13.00 uur te bellen met telefoonnummer 030-2970404. U kunt ook schriftelijk het Meldpunt benaderen; schrijft u dan naar Meldpunt Seksueel misbruik, Postbus 169, 3500 AD Utrecht.

Vooroordelen

Een bepaalde beeldvorming kan vijandbeelden oproepen en zelfs leiden tot oorlog of vrede. Ook in internationale betrekkingen speelt deze problematiek een belangrijke rol. De heer Wecke, werkzaam bij het studiecentrum voor vredesvraagstukken van de Nijmeegse Universiteit en bekend van Omroep Gelderland, houdt op **donderdag 19 maart** een lezing over dit onderwerp onder de noemer 'Vooroordelen en ste-

HV • NIEUWS

reotypen'. Aanvang 20.00 uur in De Berkhof, Waliënsestraat 33 te Winterswijk. Toegang gratis.

Bezoek een moskee

Altijd al een moskee van binnen willen zien? Dan is hier uw kans. Op **maandag 23 maart** heet de Turkse imam Mahmut Dogrú belangstellenden van harte welkom in de Sultan Ahmed Moskee in Delft. In een speciaal avondprogramma krijgt u uitleg over de islam, en kunt u - vanaf het balkon - een gebedsdienst bijwonen. In verband met de gebedsdiensten die avond wordt u verzocht stipt 19.45 uur aanwezig te zijn (inloop vanaf 19.30 uur). De moskee vindt u aan de Martinus Nijhofflaan 80 in Delft. De toegang is gratis. Meer informatie: Frida van Pelt, telefoon 015-2566245.

Computers

Het boek 'Mythen van het computertijdperk' handelt over de zin en onzin van het gebruik van de computer. Auteur Herbert Blankesteijn geeft op **dinsdag 24 maart** een lezing met de zelfde titel. Punt van aandacht is welke mogelijkheden, maar ook welke gevaren kunnen opdoemen bij gebruik van compu-

ters, internet, e-mail en alle andere, voor digibeten vrijwel onbekende zaken. Aanvang 20.00 uur in Sociaal Cultureel Centrum 'De Koe', Ambachtenlaan 1 te Breda. Meer informatie bij Riek Kortland, telefoon 076-5211966.

Opvoeden

Over dit onderwerp raakt men niet uitgepraat en dus kunt u vanaf **donderdag 26 maart** ook in Assen vier avonden terecht om met elkaar van gedachten te wisselen over het opvoeden van kinderen. Kosten f25,-, plaats: Humanitas, Torenlaan 6c in Assen. Opgave en informatie via telefoonnummer 0592-371904.

Religiositeit

Is religie een drijfveer voor je en zo ja, hoe dan? Zou het een drijfveer kunnen worden? In dialoog met Soefisten en Islamieten proberen we hier inzicht in te krijgen op de door de Jonge Humanisten georganiseerde themadag rond religiositeit op **zondag 29 maart**. Deze zal plaatsvinden in Amsterdam of Den Haag. Informatie is te verkrijgen bij Matthijs Koevoet (tel. 071-5170758) en Rebecca van Amerongen (020-6927619).

Werkgevers opgelet!

Bedenk: vluchtelingen zijn de meest gemotiveerde werknemers van Nederland. Bij een aantrekkelijke arbeidsmarkt wordt het meer en meer zoeken naar mensen die niet alleen de nodige professionele kwalificaties hebben, maar ook persoonskenmerken als motivatie, flexibiliteit, inzetbereidheid en loyaliteit. Veel vluchtelingen brengen die mee.

Emplooi is het arbeidsbemiddelingsbureau van de Vereniging VluchtelingenWerk Nederland en heeft als doel om voor erkende vluchtelingen werk te vinden. Bij *Emplooi* werken ruim tachtig adviseurs (vrijwilligers) die bemiddelen en mensen in een nieuwe werksituatie begeleiden. Alle adviseurs hebben ervaring als manager, directeur of ondernemer. Adviseur Jaap Coenraads (oud-directeur in de woning-textielbranche) geciteerd: "Op veel plaatsen heb ik mensen tot ieders grote tevredenheid kunnen plaatsen. Sommige vluchtelingen hebben al een vooraanstaande functie in een bedrijf gekregen. Er zijn zoveel verschillende functies waar deze mensen na een korte interne opleiding in passen." De meeste vluchtelingen bevalt het uitstekend om eindelijk weer te mogen werken. Ze bouwen een nieuw leven op en kunnen hun gezinnen onderhouden. Erkende vluchtelingen staan dan ook vaak te trapelen om aan de slag te kunnen. Daarom de oproep aan alle werkgevers: praat eens met een *Emplooi*-adviseur bij u in de buurt. Hij of zij kent vast vluchtelingen die aan uw eisen voldoen. Ook kennen zij de weg naar subsidie voor uw bedrijf. Belt of schrijft u naar *Emplooi*, Prins Hendrikkade 48, 1012 AC Amsterdam, tel. 020-6277501 (fax 6262205).

Ook vrijwilligers gevraagd! *Emplooi* kan nog tientallen vrijwilligers gebruiken om het aantal te plaatsen vluchtelingen - in 1997 meer dan 1.000 - wellicht te kunnen verdubbelen. Geïnteresseerde oud-managers of ex-ondernemers die niet meer sollicitatieplichtig zijn, kunnen contact opnemen met bovenstaand telefoonnummer.

Gastgezin gezocht

Zou u er wat voor voelen een jongen of meisje uit Australië een jaar lang onderdak te bieden om hem of haar zo kennis te laten maken met de Nederlandse cultuur en de Nederlandse gewoontes? In februari zijn, in het kader van een uitwisselingsprogramma georganiseerd door AFS Interculturele Programma's, tien Australische jongeren naar Nederland gekomen. Voor de meesten is inmiddels een passend gastgezin gevonden, maar enkelen van hen wachten nog steeds dringend op een Nederlands gezin. Het betreft allen jongeren tussen de 15 en 18 jaar die in ons land gewoon naar de middel-

bare school gaan en voor wie het dus zaak is onze taal snel meester te worden. Het gastgezin speelt hier natuurlijk een belangrijke rol bij. Ervaringen van andere gastgezinnen wijzen uit dat deze gezinnen veel hebben geleerd over een andere cultuur. Maar ook over zichzelf! Ze zijn hun eigen leven gaan bekijken door de ogen van de Australische jeugd. Als dit u aanspreekt, neemt u dan a.u.b. zo snel mogelijk contact op met Edwin Reinerie van AFS, telefoon 020-6269481. Hij kan u van alle benodigde informatie voorzien.

Ouderensongfestival

Iedereen die het leuk vindt om te zingen en ouder is dan 55 jaar kan zich nu inschrijven voor het jaarlijks terugkerende Ouderensongfestival, waarvan de finale plaats zal vinden op **zondag 10 mei** in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Alle muzikale genres zijn welkom: klassiek, modern, jazz, ever-greens en natuurlijk het Amsterdamse repertoire. De kandidaten worden begeleid door het JAM orkest bestaande uit jonge musici o.l.v. Otto de Jong. Na een uitgebreide kennismaking en begeleiding volgt de indeling in voorronden. Aan deelname zijn geen kosten verbonden en iedere kandidaat is verzekerd van een vrijkaart voor de Finale. Een deskundige jury zal de kandidaten tijdens de voorronden beoordelen, die in woonzorgcentra in Amsterdam en in theaters buiten de hoofdstad plaats zullen vinden. Inschrijving voorronden: Stichting JAM (Conny Groot), Amstel 177, 1018 ES Amsterdam (telefoon 020-4215889).

Ministerie van Justitie

Justitie

Aan de inrichtingen van Justitie zijn, afhankelijk van de grootte van de betreffende inrichting, fulltime dan wel parttime geestelijk verzorgers verbonden. Voor de Humanistisch Geestelijk Raadsliden onder hen, is het Hoofd Humanistische Geestelijke Verzorging bij de Inrichtingen van Justitie belast met de werving en selectie. Hij draagt hen, na een inhoudelijke benoeming door het Humanistisch Verbond, voor bij het Ministerie van Justitie.

**Humanistisch
Verbond**

Humanistisch Geestelijk Raadsman/-vrouw

Penitentiaire Inrichtingen 'Maasheghe' te Overloon 16 uur per week

Taken U voert individuele en groepsgesprekken met gedetineerden; neemt deel aan overlegvormen binnen de inrichting en aan extern overleg met humanistische collega's; adviseert de directie met betrekking tot het beleid in de inrichting.

Functie-eisen Academisch werk- en denkniveau, afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of de Universiteit voor Humanistiek; bekendheid met het werk en/of relevante werkervaring; minimum leeftijd 30 jaar; het vermogen nauw samen te werken met de rooms-katholieke en protestante verzorgers in de inrichting.

Salaris Minimaal f 4673,- en maximaal f 8296,- bruto per maand, genoemde salarissen zijn gebaseerd op een volledige werkweek en afhankelijk van ervaring; 8% vakantie-toeslag. **Standplaats** Overloon.

Bijzonderheden Een tijdelijke uitbreiding van het aantal uren is niet uitgesloten. **Voorkeursgroepen** Justitie draagt bij aan het vergroten van de werkgelegenheid voor vrouwen, gehandicapten en leden van etnische minderheden.

Indien u tot één van deze groepen behoort wordt u uitdrukkelijk uitgenodigd te solliciteren. **Inlichtingen** Telefonische inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de heer drs. E.J. van Hoorn, Hoofd Humanistische Geestelijke Verzorging, te bereiken onder telefoonnummer [070] 370 2932.

Sollicitatiewijze Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen, graag voorzien van motivering en curriculum vitae en onder vermelding van vacaturenummer 8 028 3362, richten aan: het Hoofd Humanistische Geestelijke Verzorging bij de Inrichtingen van Justitie, Postbus 30132, 2500 GC Den Haag.

Justitie: het juiste gewicht in de schaal

Jeugdnatuurkampen

Wilt u uw kind op een leuke manier kennis laten maken met de natuur, dan is een Jeugdnatuurkamp misschien een goed idee. De Stichting Veldstudie Hei- en Boeicop en Ecomare, centrum voor wadden en Noordzee op Texel, organiseren in de zomer van 1998 diverse natuurkampen voor jeugd van 8 tot en met 18 jaar. Doel van de kampen is om de deelnemers een fijne, actieve buitenvakantie te bezorgen. Alle kampen staan in het teken van natuurbeleving, natuurstudie, sport, spel en creativiteit. Afhankelijk van de leeftijdsgroep

ligt het accent anders en verschilt de benadering. In het voorjaar staan twee kampen op het programma, de overige (twintig) kampen vinden plaats in de zomervakantie. Locaties zijn onder meer Haamstede, Hei- en Boeicop, Amerongen, Ameland, Texel, Hellendoorn en de Ardennen. Ook behoort een Waddenboottocht tot de mogelijkheden (alleen voor 15-18 jaar).

Wilt u meer informatie over deze milieu- en kindvriendelijke vakanties, dan kunt u bellen met telefoonnummer 0347-342085 voor een uitgebreid programmaboekje.

Wat is humanisme

Wie meer wil weten over het humanisme kan dit voorjaar terecht in Nijmegen waar een introductie cursus humanisme wordt gegeven.

De cursusavonden zijn op 2, 9, 16 en 23 april en op 7 en 14

mei en duren van 20.00 tot 22.00 uur. Docente is Hilde van Vlaanderen. De cursus kost f95,- (HV-leden f75,-); exclusief het cursusboek 'De kostbare mens'. Opgave vóór 15 maart bij Eric Aartsen, tel. 024-3781085.

HUMANISTISCHE

ZOMERSCHOOL

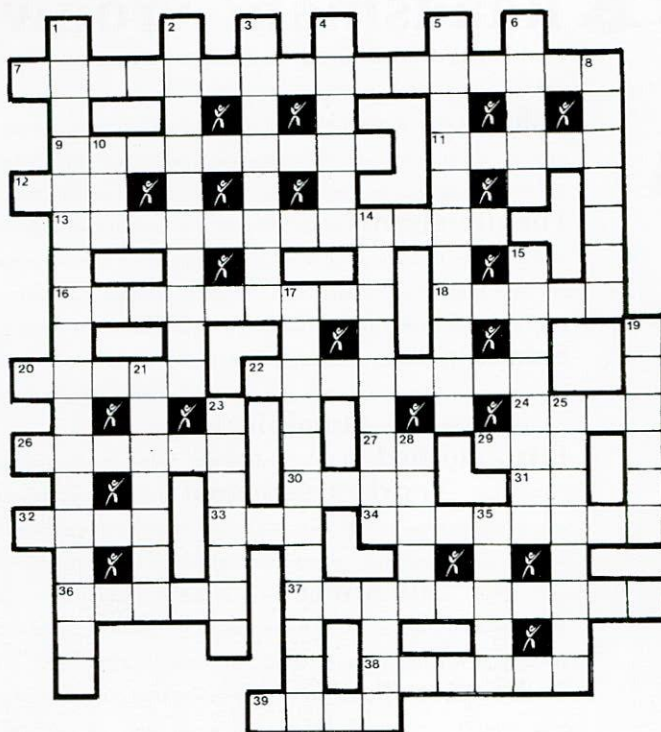
Zomerschool

De Humanistische Zomerschool wordt wegens succes geprolonged. Momenteel zijn we druk bezig met de voorbereidingen. Heeft u belangstelling en wilt u meer informatie ontvangen? Meld dit alvast aan Dini Boer (tel. 020-5219040). Zodra de folder uitkomt (medio maart) zenden wij u deze toe. Deelnemers van vorig jaar krijgen de folder automatisch thuisgestuurd.

Het volgende nummer verschijnt 4 april.
Informatie voor deze rubriek moet uiterlijk
9 maart binnen zijn bij de redactie.

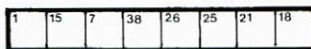
CRYPTOGRAM

Evert Wassenaar

Horizontaal

- 7 Ruzie. (16)
9 Gokte na een jaar; op salarisverhoging? (9)
11 Gebergte; zoeken we op! (5)
12 Oude grond. (3)
13 Witkiel. (12)
16 Als hij er de brui aan geeft blijft er lijn over. (9)
18 Plaats voor bijzonder soort toerisme. (5)
20 Kan men iemand op jagen. (5)
22 Voorwerpen die neerkwamen. (8)
24 Italiaanse betaalwijze. (4)
26 Die streek houdt een bevel in. (6)
27 Overdreven. (2)
29 Daar is al heel lang niets nieuws onder. (3)
30 Wijd deel van een schip. (4)
31 Staat tussen zondag en maandag. (2)
32 Deel van Sumatra dat overheerlijk begint. (4)
33 Afgemat familielid. (3)
34 Langzaam rijdend verkeer. (8)
36 Oude dans. (5)
37 Volmaakt lichaamsdeel. (10)
38 Verward leider werd lid van verdienste. (6)
39 Hiermee komt u hogerop. (4)

Verticaal

- 1 Archeologische werkzaamheden. (5+2+5+6)
2 Gevoelig verlies. (10)
3 In Bennekom mag niet gelogen worden. (5+3)
4 Het gaat meestal naar de hoogste. (6)
5 Ruilmiddel per boot vervoerd. (11)
6 Koude gemeente. (5)
8 Onenigheid in de keuken. (7)
10 Vogel die op z'n kop hangend zichzelf blijft. (3)
14 Behoeftig en vervelend. (9)
15 Toch ook een poosje geschikt. (8)
17 Jurist langs de lijn? (12)
19 Aanvoerend insect. (6)
21 Bijna een buiging. (7)
23 Ronde denksporter. (7)
25 Is een vriendelijke drinker. (8)
28 Geglazuurde post? (5)
35 Iedereen heeft 20 spijkers. (5)

Win een boekenbon!

De redactie verloot een boekenbon onder de inzenders van het juiste, gezochte woord (onder het cryptogram). Stuur uw oplossing vóór 23 maart naar: Redactie Humanist, t.a.v. Saskia van Loenen, Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam. De winnaar krijgt bericht en wordt in de volgende Humanist vermeld.

Oplossing cryptogram winternummer

Horizontaal

6 Corrosie, 9 Fikkie, 10 omnibus, 13 Rio, 14 nota, 17 waslaag, 18 mineur, 19 wasgoed, 20 rolmaat, 21 elan, 22 beschoten, 25 tor, 27 Lopik, 29 opgeschoten, 31 wee, 32 ondiep, 34 Est, 35 Lahore, 36 Ton, 37 bes, 38 censor, 39 eenduidig, 40 beter.

Verticaal

1 mopneus, 2 krab, 3 wie, 4 gekwast, 5 overgave, 7 uitslag, 8 booswicht, 11 unie, 12 sonde, 15 te, 16 autarkie, 17 wildrooster, 18 modelwoning, 20 rotting, 22 backhand, 23 onnetjes, 24 noen, 26 geslacht, 28 pedicure, 30 oorworm, 33 papier.

Het gezochte woord was: BOUWWERK Boekenbon gewonnen door: Sonja Abas uit Apeldoorn

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond, 52-ste jaargang nr. 3, maart 1998.

Redactieadres:

Postbus 75490, 1070 AL Amsterdam.
Tel.: 020 - 5219030.
e-mail: hv@euronet.nl

Kantooradres:

Sarphatikade 13, Amsterdam.
Fax: 020 - 5219080
Algemene informatie:
Tel: 020 - 5219000

Redactie:

Marjan Slob (hfdred.)
Mirre Bots
Saskia van Loenen
(ook red.secretariaat)

Vormgeving:

Studio Brouwer
Marja Mans

Medewerkers aan dit nummer:

Alice Broeksma, Gert van Dijk, Niels de Hoog, Peter van der Meer, Paul Romijn, Leonie van den Schoor, Evert Wassenaar

Foto omslag:

Bart Eigenhuijsen

Redactiecommissie:

Hans Martens
Peter van Agteren

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Internet:

De Humanist wordt op Internet aangekondigd op de HV-Homepage:
<http://www.human.nl/hv>

Teletekst:

De Humanist staat regelmatig aangekondigd op teletekst 325

Gesproken Humanist

De Humanist wordt ook ingesproken op cassette. Een jaarabonnement kost f 30,-. Aan te vragen bij:
Centrum voor gesproken lectuur,
Tel. 0486 - 486486

Advertenties:

Saskia van Loenen, Postbus 75490
1070 AL Amsterdam
Tel. 020 - 5219030
Fax 020 - 5219080.

Informatie over de tarieven op aanvraag verkrijgbaar

De Humanist wordt gedrukt op licht-houdend mc papier, chloorvrij.

ISSN: 0025-9489

Maak kennis met het Humanistisch Verbond

Vrijheid, rechtvaardigheid en respect voor menselijke waardigheid. Het Humanistisch Verbond draagt deze waarden uit door zich sterk te maken voor het recht op zelfbeschikking, voor gelijke behandeling, voor mensenrechten. Door het bevorderen van maatschappelijke discussies over medische ethiek, de vluchtelingenproblematiek en het consumptievraagstuk. Maar ook door bijvoorbeeld in ziekenhuizen en gevangenissen geestelijke verzorging te bieden.

Pasklare antwoorden heeft het Humanistisch Verbond niet, wel een inspirerende visie en kritische vragen. Hieronder drie mogelijkheden om kennis te maken met het Humanistisch Verbond.

Abonnee op de Humanist

Een jaarabonnement kost u slechts f 50,-. Hiervoor ontvangt u negen nummers per jaar, waaronder een dubbelblik themanummer (december/januari) en een speciaal vakantienummer in de zomer. Wilt u eerst kennismaken met de Humanist, dan is een proefabonnement ook mogelijk (3 nummers voor f 10,-). Voor een abonnement in het buitenland betaalt u f 77,50 per jaar. Abonnementen lopen automatisch door tenzij deze vóór 1 november schriftelijk zijn opgezegd.

Donateur van het Steunfonds Humanisme

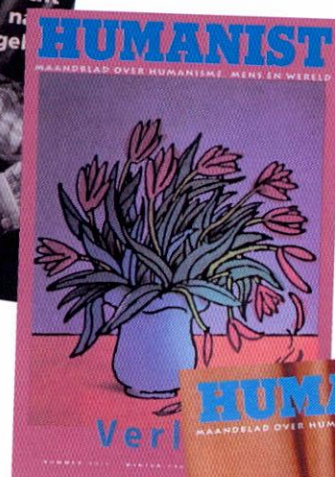
Als donateur van het Steunfonds Humanisme steunt u financieel de activiteiten van het Humanistisch Verbond. Het Steunfonds is een werkstichting van het HV en heeft als doel het werven en beheren van financiële middelen. Als donateur ontvangt u minimaal twee keer per jaar informatie over een project of activiteit van het HV met een acceptgiro. Zo kunt u per keer beslissen of u een financiële bijdrage wilt geven. Ook krijgt u informatie over de landelijke publieksactiviteiten.

Lid van het Humanistisch Verbond

Met ingang van 1 januari 1998 bedraagt de minimum-contributie f 100,-; een hogere bijdrage is natuurlijk welkom! Leden met een minimum-inkomen betalen f 55,-. Jongeren tot 27 jaar betalen slechts f 40,- per jaar. Bij het lidmaatschap van het Humanistisch Verbond is de Humanist inbegrepen. Per lid kan één persoon op hetzelfde adres kiezen voor een gratis medelidmaatschap (zonder Humanist). Als u eerst meer informatie wilt, kan dat natuurlijk ook.

Wij hopen u als abonnee, donateur of lid te mogen begroeten!

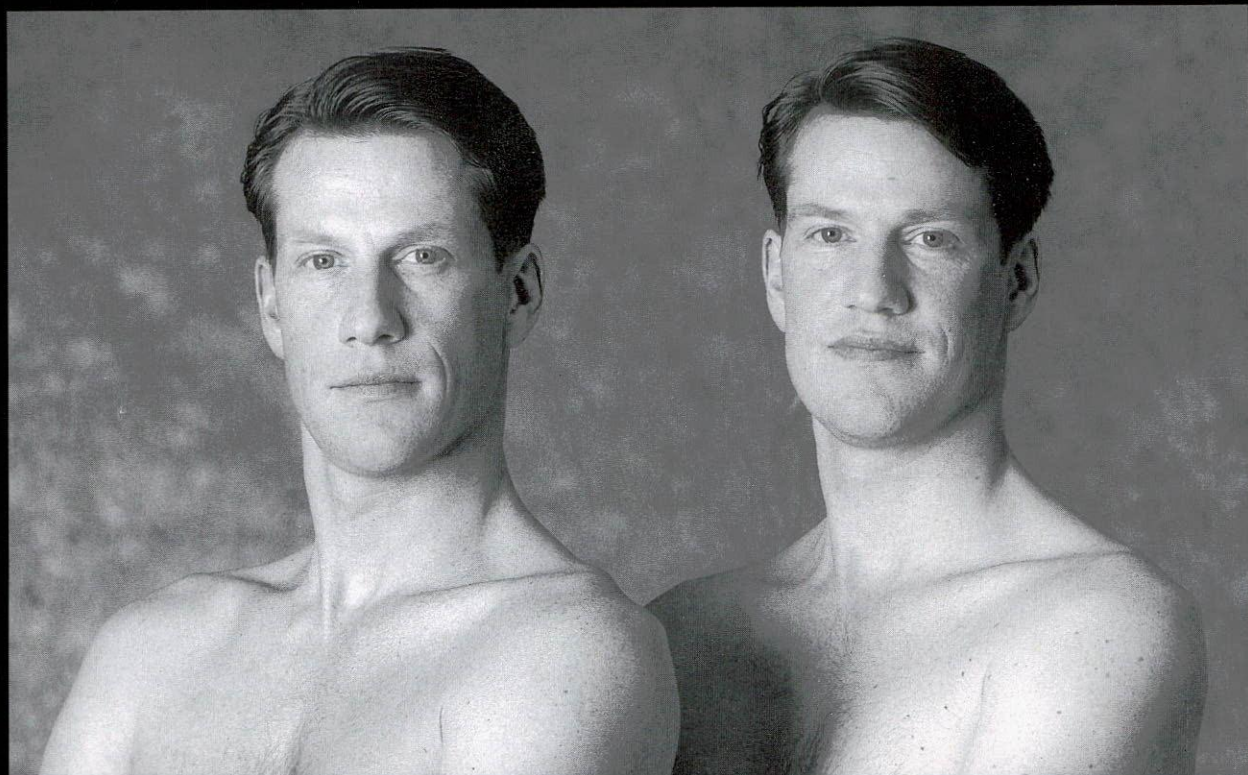
Verras iemand met een cadeau-abonnement op de Humanist!

Kent u iemand die de Humanist graag zou willen lezen? En wilt u hem of haar een jaarabonnement van f 50,- schenken? Vraag dan snel de kaart aan waarmee u familie, vriend(in), kennis of buur kunt opgeven. Op de kaart is ook ruimte voor een persoonlijke wens of boodschap aan de ontvanger van het cadeau. Eén telefoontje naar het Humanistisch Verbond is genoeg: 020-5219030.

De Humanist: een blad dat prikkelt tot nadenken en inspireert tot keuzes

DE MOOISTE STUDIE

IS DE MENS

Humanistiek: een nieuwe menswetenschap.

Humanistiek is de studie die vanuit humanistische perspectieven de mens en zijn vragen centraal stelt. Tijdens de opleiding worden disciplines als filosofie, ethiek, psychologie, sociologie, pedagogiek, geschiedenis en religiewetenschappen met elkaar verbonden. Je leert zodoende de mens en zijn vragen zeer breed benaderen. Datgene wat je aan theorieën leert, kun je in deze zesjarige 'wetenschappelijke beroepsopleiding' ruimschoots in de praktijk toetsen. Daarna, als doctorandus in de Humanistiek, kun je aan de slag als professionele begeleider bij ethische en zingevingsvragen, zowel aan individuen als organisaties, maar ook op beleids- of managementsniveau.

Studenten die reeds een andere opleiding voor hoger onderwijs hebben afgerond kun-

nen in aanmerking komen voor een verkort programma. Naast de reguliere opleiding biedt

de UvH ook andere studiemogelijkheden zoals contract- en postacademisch onderwijs (PAO).

Voorlichtings- en Meeloopdagen

Wie een nadere kennismaking wenst met de studie, kan een reguliere onderwijsdag bijwonen (dat kan van november tot juni). Als 'meeloper' schuif je die dag aan bij eerste- of tweedejaars studenten.

Ook organiseren wij drie voorlichtingsdagen per jaar. De eerstvolgende vinden plaats op zaterdag 14 maart en zaterdag 6 juni 1998. Wil je meer informatie? Bel ons dan op (030) 239 01 00, of stuur de bon in.

BON

- ☐ Ik kom naar de voorlichtingsdag op 14 maart 1998.
- ☐ Stuur mij informatie over de opleiding.
- ☐ Stuur mij informatie over meeloopdagen.

Hmrt98

Naam (voornaam voluit): _____ M/V

Adres: _____ Postcode: _____ Plaats: _____

Stuur naar de Universiteit voor Humanistiek, Antwoordnummer 4031, 3500 VB Utrecht (postzegel niet nodig)